ADALYA 20, 2017

Ksanthos Güney Kent Kapısı ve Evreleri

Hülya KÖKMEN SEYİRCİ*

Kuzeye doğru yükselen kayalık bir coğrafyada konumlanmış olan Ksanthos Antik Kenti'nin, yerleşim alanı olarak varlığı arkeolojik buluntular ışığında 1. binin ilk yarısına kadar uzanmaktadır. Kent içindeki seramik bulgular ve özellikle kentin doğu ve güneydoğusunda ele geçen mezar yapıları henüz Arkaik Dönem itibarı ile tahkimatlı bir yerleşime işaret etmektedirler. Kentteki yaşamın nihai olarak sonlandığı 13. yy.'a kadar çeşitli yapım ve onarım evreleri geçirdiği anlaşılan sur duvarları, günümüzdeki çoğunlukla kalıntı olarak izlenebilen uzantısı içinde çok sayıda giriş barındırmış olmalıdır, ancak günümüzde doğu, batı ve güney yönlerde kente girişi sağlayan üç kapı ile karşılaşılmaktadır[1]. Batıya açılan kapı, Roma İmparatorluk Dönemi devşirme malzeme kullanımından da anlaşıldığı gibi Bizans Dönemi içinde son şeklini almıştır, ancak kent içinden doğrudan Eşen Çayı'na açılan bu kapının varlığı kentin ilk iskânı ile birlikte düşünülmelidir. Doğuda, yapı malzemesi lentosu dışında özgün konumunda korunan kapı, kentin aslında kuzeyine, dolayısıyla Sidyma, Tlos ve Telmessos'a uzanan yola açılmakta idi. Konumu yanında günümüzdeki anıtsal görüntüsü, boyutları ve farklı yapım evreleri içeren kalıntıları ile en dikkat çeken kapı kentin güneyinde yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında ayrıntıları ile değerlendirilecek olan ve üzerindeki bir yazıtın dönemi nedeniyle Vespasianus Takı olarak da adlandırılan bu kapı (Res. 1-2) Patara ve Eşen Çayı üzerindeki bir köprü[2] vasıtası ile Letoon'a uzanan yollara açılmakta idi. Toplam 3 yapım evresi içerdiği anlaşılan kapının en dikkat çeken yanı büyük oranda korunan kemerli yapısıdır. Kentin Roma İmparatorluk Dönemi mimarisinin erken örneklerinden olan bu tak, Lykia hatta Anadolu genelinde Vespasianus Dönemi'ne ait neredeyse sağlam bir şekilde günümüze ulaşan az sayıdaki yapıdan biri olması nedeniyle oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu yapı, burada ele alınacak mimari dokunun kente girişteki en son elemanıdır. Yapının güneyine doğru uzanan kalıntılar, Roma Dönemi kentinin simgelerinden biri olan bu kapı öncesinde daha anıtsal bir kapı sisteminin varlığını ortaya koymaktadırlar.

* Dr. Hülya Kökmen Seyirci, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kampüs-Antalya. E-posta: hulyakokmen@gmail.com

1 Kapılar için bk.: des Courtils 2003, 75 vdd., no. 9, Res. 27-28, 106-107, no. 20, Res. 40; Işık 2016a, 171, fig. 1, no. 20, Res. 5; Batı agora için bk.: Dönmez 2014; Dönmez 2017. Konuyu çalışmama izin veren Ksanthos Kazı Başkanı B. Varkıvanç'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Çalışma, Suna & İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi'nin "Doktora Sonrası Araştırma Projesi" kapsamında gerçekleştirilmiştir.

2 des Courtils bu köprüden söz etmektedir: des Courtils 2003, 79.

Araştırma Tarihi

Ksanthos'un güney kapısı ile ilgili en erken bilgiler 1838-43 yıllarında Lykia Bölgesi'nde araştırmalar sürdürmüş olan seyyahlardan edinilmektedir. Ch. Fellows ve ekibi, kentte incelemeler yapmış, akabinde araştırmalar sırasında yapılan çizim ve günlükleri yayımlamışlardır. Fellows'un ekibinde yer alan M. R. Hawkins, takın cephe görünüşünü, kesitini ve planını da çıkarmış (Res. 3), ayrıca kentten ayrılmadan önce takın kuzey cephesini karakalemle resmetmiştir[3]. Sir G. Scharf ise *litografi* tekniği ile kuzey ve güney cepheyi resmetmiştir[4]. Fellows bölge ve kent ile ilgili yayımlanan ilk kitabında taka ait friz blokları üzerinde yer alan kabartmaların çizimlerine de yer vermiştir[5]. Bu çalışmasında ayrıca anıtın güney yüzündeki in situ arşitrav bloğu üzerindeki ve kapı yakınında yer aldığını belirttiği blok üzerindeki yazıtlar ve bu yazıtların çevirileri de bulunmaktadır[6]. Nereidler Anıtı'nı detaylı bir şekilde ele aldığı çalışmasında ise kalıntılardan bahsederken güney kapı hakkında da kısa bilgiler vermektedir[7]. Fellows 1852 yılında yayımladığı bir diğer eserinde ise bir cümle ile kapıdan bahsetmektedir[8].

British Museum'un 1900 yılına ait eser kataloğunda kapıya ait friz bloklarının kısa bir tanımına yer verilmiştir[9]. Frothingham, 1904 yılında Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait anıt ve zafer taklarının revize edilmiş bir listesine yer verdiği makalesinde Ksanthos'daki taka da değinmiştir[10]. 1939 yılında Kähler taktan kısaca söz etmektedir[11]. 1946 yılında Lykia Bölgesi'ni ziyaret eden Bean, kentin Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmesinin ardından tiyatro, agora ve tak gibi yeni yapıların inşa edildiğini belirterek, güney kapı hakkında kısa bir bilgi vermektedir[12]. Demargne tarafından 1954 ve 1957 yıllarında yapılan temizlik ve kazı çalışmaları sırasında günümüzde de bir bölümü takip edilen taş döşeli zemin açığa çıkarılmıştır. Ayrıca Bizans Dönemi'ne ait bir kabartmanın da bu alanda bulunduğu belirtilmektedir[13]. 1989 yılında V. İdil'in Anadolu'daki taklarla ilgili makalesinde İmparator Vespasianus Dönemi'nde inşa edilen takın sadece ismi anılmaktadır[14]. Marksteiner, güneyde bir kent kapısı olduğundan ve bu kapının İmparator Vespasianus Dönemi'nde bir taka dönüştürüldüğünden bahsetmekte ve kapıyı en erken Klasik Dönem'e tarihlemektedir[15]. Des Courtils 1994 yılında sur duvarları üzerine yaptığı çalışmada güney kapı ve önünde yer alan kule benzeri yapı üzerindeki

---

3 Çizimler British Museum'da yer almaktadır. Arşivlerinde yer alan çizimlerin yüksek çözünürlüklü görüntülerini paylaşan British Museum'a yardımlarından dolayı teşekkür ederim. bk.: British Mus. Num. 2012,5034.37; British Mus. Num. 2011,5012.116 - Resmin sağ köşesinde *"No 17 Day of leaving Xanthos"* notu yer almaktadır.

4 British Mus. Num. 2012,5034.25.

5 Fellows 1841, 176; British Mus. Num. 2012,5034.97

6 Fellows 1841, 409 vd. Yazıtlardan biri İmparator Vespasianus'un valisi aracılığıyla onurlandırılmasını içermektedir. Ancak yazıt günümüzde alanda görülememiştir. Ayrıca bk.: TAM II, I, 275. Yazıtlar konusunda bilgilerini esirgemeyen N. Tüner Önen'e teşekkürlerimi sunarım.

7 19. yy. gezginlerinden Fellows, bu dönem hakkında kısaca bilgi vermekte ve bu dönemde inşa edilen yapılara ait kalıntıların diğer yapıların inşası sırasında kullanıldığına değinmektedir. Bk.: Fellows 1843, 13 vd.

8 *"… To lay dawn a plan of the town is impossible, the whole being concealed by trees; but walls of the finest kind, Cyclopean blended with the Greek, as well as the beautifully squared stones of a lighter kind, are seen in every direction; several gateway also, with their paved roads, still exist"*. bk.: Fellows 1852, 336.

9 Friz bloklarının ölçülerine de yer vermiş olan Smith, yüksekliği *1 ayak + 4 in*ç (0.405 m), genişliği: *4 ayak, 7 in*ç (1.391 m) olarak ölçmüştür. bk.: Smith 1900, 64, no. 964.

10 Frothingham 1904, 16, vd., 22.

11 Kähler 1939, 459, no. VII, 27.

12 Bean 1998, 55, 61 vd., Res. 4G, Lev. 20.

13 Demargne 1955, 109; Demargne 1957a, 10, Res. 9; Demargne 1957b, 8, Res. 7.

14 İdil 1989, 355.

15 Marksteiner 1993, 38, Lev. 6,1.

yazıtlardan yola çıkarak burada yer alan kapıların yapımı için terminus ante quem olarak Hellenistik Dönemi önermektedir[16]. Bir diğer makale de ise des Courtils ve Cavalier güney kapıdan kısaca söz etmektedir[17]. 2005 yılında Ksanthos Antik Kenti mimari bezemeleri üzerine çalışmış olan Cavalier, takın konumu ve hangi düzende yapıldığı konusunda bilgiler vermektedir. Ardından bölge ve yakın çevredeki birkaç tak ile Dor mimarisinde yapılmış diğer yapıları karşılaştırarak benzerliklerine kısaca değinmiştir[18]. Bir diğer araştırmacı olan Özgen ise Vespasianus Dönemi'nde inşa edilmiş olan takın hangi düzende yapıldığı ve üzerinde yer alan yazıt hakkında kısa bilgilere yer vermiştir[19]. 2011 yılında alanda sadece temizlik çalışmaları sürdürülmüştür[20]. 2013 yılında Hülden, Hellenistik Dönem öncesi Lykia nekropolleri ve yerleşim alanları arasındaki ilişkiyi incelediği makalesinde bir cümle ile güney kapıdan söz etmektedir[21]. 2015 yılında des Courtils, Cavalier ve Lemaitre'nin birlikte yayımlamış oldukları Ksanthos surlarına ilişkin makale de güney kapı biraz daha detaylı tanımlanmış, geçirdiği evrelere kısaca değinilmiş ve tarihinin Klasik Dönem'e kadar uzandığı belirtilmiştir[22]. Işık ise Klasik Dönem'den itibaren kentin ana kapılarından biri olduğunu belirtmektedir[23]. Bu çalışma kapsamında kentin her dönemde en önemli ve en anıtsal girişi olan güney kapı yukarıda anılan çalışmalar da göz önüne alınarak daha kapsamlı değerlendirilecektir.

Yapının Mevcut Durumu

Yukarıda anıldığı üzere, yapı etrafında 1954, 1957 ve 2011 yıllarında küçük çaplı kazılar ve temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapının doğusunda yaklaşık 3.40 m yükseklikte kente doğru uzanan modern yol nedeniyle yapının tüm unsurları ortaya çıkarılamamıştır. Buna rağmen mevcut kalıntılar ile tüm sistemi algılayabilmek olası olmuştur.

Yapının güneyinde yapılan kazılarda, henüz kent dışında 26.00 m uzunluğunda taş kaplama bir yol ile karşılaşılmıştır (Res. 4-5). Tak önünden güneye doğru uzanan ve bazıları formsuz blok ve taşlardan oluşan yol kaplamasının kuzeyde 4.94 m, güney uçta ise 1.60 m genişlikte bir bölümü bugün görülebilmektedir. Bu bloklardan en büyüğünün uzunluğu 1.52 m'ye ulaşmaktadır. Görünen yol kaplamasının güney ucunda yer alan yaklaşık 13.50 m uzunluğundaki bölüm, iri ve düzgün bloklardan oluşurken, kuzey bölümü daha küçük, kısmen tahrip olmuş bloklardan oluşmaktadır. Girişe paralel uzanan on dört blok üzerinde sivri uçlu keski ile oluşturulmuş, çizgisel oyuklar bulunmaktadır. Kaplama yolun eğimine bağlı olarak bu çizgisel oyuklar, yayaların ve araçların kaymasını engellemek amacıyla yapılmış olmalıdır. Takın eşiğini oluşturan bloklar üzerinde tekerlekli araçların geçmesi için tekerlek yuvaları yer almaktadır. Bu alanda yer alan arabaların dingil aralığı yaklaşık olarak 1.45 m'dir. Tüm kapı açıklığı boyunca devam eden kaplama, kentin tiyatrosu kıyısında yapılan kazıların da gösterdiği gibi, aynı nitelikte Batı Agora'ya[24] doğru uzanmakta idi.

---

16 des Courtils 1994, 286 vdd.

17 des Courtils – Cavalier 2001, 153.

18 Cavalier 2005, 27 vdd.

19 Özgen 2009, 32 vd.

20 Varkıvanç 2012, 57 vd., Res. 8.

21 Hülden 2013, 200, dn. 87, Res. 8.

22 des Courtils – Cavalier – Lemaitre 2015, 113, Res. 44-46.

23 Işık 2016a, 171, Res. 5.

24 Dönmez 2014; Dönmez 2017.

Alana girişte 4.01 m genişlikte, bir açıklık bulunmaktadır. Açıklığın solunda 3.75 m genişlikte ve euthynteria hariç 4.81 m yükseklikte kule benzeri bir yapı ile karşılaşılmaktadır (Res. 6-8). Bu yapının duvarının güneye bakan yüzü Lesbos tarzında bir duvar örgü sistemine sahip olup, köşelerde de polygonal ve orthostat niteliğinde iri bloklar kullanılmıştır. Duvarın sağda en üstte yer alan 1.19 x 1.835 m ölçülerindeki bloğu üzerinde, 0.74 m yükseklikte, yaklaşık 0.45 x 0.70 m ölçülerinde levha benzeri bir objenin sabitlenmesi için dört adet yuva açılmıştır. Bu yuvaların her biri 0.05 x 0.06 m ölçülerindedir ve 0.04 m derinliğe sahiptir. Açıklık içine bakan duvarda da polygonal bir duvar örgüsü ile karşılaşılmaktadır, ancak bu bloklar daha küçük boyutludur (Res. 9-12). Güney yüzün 2.47 m yüksekliğindeki köşe bloğu üzerinde yaklaşık 0.50 m yüksekliğinde düzgün bloklar yer almaktadır. Bu bloklardan açıklığa yakın olanı üzerinde 7 satırdan oluşan MÖ 1. yy.'ın ilk çeyreğine tarihlenen bir yazıt bulunmaktadır[25]. Bu blok dizisi üzerinde güneye, doğuya ve batıya bakan yüzlerde düzgün, kuzeye bakan yüzde ise daha kaba bir şekilde işlenmiş iki blok ile karşılaşılmaktadır. Tüm bu bloklar 0.50 m yüksekliğindeki euthynteria üzerine oturmaktadır.

Bu yapı kütlesinin kuzeydoğusunda yer alan blok, modern yol nedeniyle tamamen ortaya çıkarılamamıştır (Res. 7. 12. 20). Modern yol yapılmadan önce burada yer alan kule benzeri yapının 1.90 m uzunluğundaki bir bölümünün takip edildiği anlaşılmaktadır[26]. Bu alanda da yukarıda tanımlanan bloklar ile boyut ve işçilik olarak büyük benzerlik gösteren bir kule daha yer alıyor olmalıdır. Korunan bloğun yüksekliği yaklaşık olarak 3.23 m, genişliği 1.61 m ve derinliği ise 0.98 m'dir. Bloğun iç yan yüzünde 0.26 m genişliğindeki kapı kanadının girintisi göze çarpmaktadır. Blok üzerinde batı yönünde yaklaşık 2.38 m yükseklikte ve güney yönünde yaklaşık 2.16 m yükseklikte yazıtlar yer almaktadır. Bu bloğu takip eden duvarda daha küçük boyutlu taşlardan oluşan polygonal duvar örgüsü ile karşılaşılmaktadır. Bloğun, iç tarafında yani batı yüzünde[27] ve güney yüzünde de birer yazıt bulunmaktadır[28].

Yapı topluluğunun kuzeyinde, kule benzeri yapıların sonlandığı noktada, tek geçeneğe sahip bir tak yer almaktadır (Res. 13). Ksanthos Antik Kenti'nde yer alan yapı kalıntıları arasında üst yapısına ait birkaç parça dışında oldukça sağlam bir şekilde günümüze ulaşan söz konusu bu tak oldukça dikkat çekicidir. Fellows ve ekibinin araştırmaları sırasında yaptıkları çizimlerden 1840'lı yıllardan bugüne yapıların çok fazla bir değişim geçirmediği anlaşılmaktadır[29]. Yapının ayaklarını oluşturan blokların, içteki köşe blokları üzerinde yer alan küçük kırıklar ve aşınmalar dışında her iki cephesi de oldukça sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır.

Takın genişliği 6.28 m, yerden yüksekliği 6.52 m, derinliği ise 1.32 m'dir (Res. 14-18). Takın açıklığı, 2.80 m, kemerin altına kadar açıklık yüksekliği ise 4.65 m'dir. Kemer 3.41 m yükseklikte başlamaktadır ve kemer ayakları en alttan üste doğru 0.44, 0.61, 0.50, 0.30, 0.53,

---

25 TAM II, I, 264. Yazıtın çevirisi: *"Lykia'lılar, tarafından toplanmış olan ordunun ve birliğe karşı yürütülen olayların başına seçilmiş olan ve savaş süresince sıkıntıdan kaçınmadan ve tehlikelerin üzerine giderek zorluklara göğüs gererek rakipleriyle savaşmış Sarpedenios phyle'sinden Apollodotos oğlu Aikhmon (bu adağı) bir şükran anıtı olarak Ares'e adadı".*

26 des Courtils – Cavalier – Lemaitre 2015, 113, dn. 60.

27 TAM II, I, 266. Yazıtın çevirisi: *"Büyük Kral Antiokhos kenti, onlarla olan kan bağı dolayısıyla, Leto, Apollon ve Artemis'e ithaf etti (kutsadı)".*

28 TAM II, I, 265. Yazıtın çevirisi: *"Bütün Lykia'lıların savaşı sırasında donanma komutanlığı yapmış, Khelidonia açıklarında düşmanlara karşı bir deniz savaşı yürütmüş ve onların topraklarına çıkıp can almış ve üç kez donanmayı düzene sokmuş ve bütün savaşlarda zafer kazanmış olan Sarpedon Phyle'sinden Apollodotos oğlu Aikhmon (bu anıtı) kahramanlar Sarpedon ve Glaukos'a bir şükran anıtı olarak adadı".*

29 bk.: dn. 3-4.

0.53 m yüksekliğindeki bloklardan oluşmaktadır. On bir kemer taşından oluşan kemerin oturduğu ayakların uzunlukları 0.70 m ve yükseklikleri 0.50 m ve üzerlerinde yer alan profil ise, 0.18 m'dir. Kemer ve kemer ayaklarının yüzeylerinde tahribatlar mevcuttur. Doğudaki kemer ayağı altında yer alan blok üzerinde, kapı eşiğinden yaklaşık 2.56 m yükseklikte ve bir levha için açılmış 0.025 x 0.025 m ölçülerinde yedi adet yuva yer almaktadır. Güney yüzde kemer ayaklarının cepheye bakan köşe kısımları kırılmıştır. Kuzey yüzde, batıda yer alan kemer ayağının dışa bakan uç kısmı kırıkken, doğudaki kemer ayağının uç kısmı sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Kemer ayaklarının profil bölümlerinin içe bakan yüzlerinde de kırıklar mevcuttur. Kemer çemberinin çapı tam kemer çizgisinde değildir bu da kemer ayak profili hizasında kemerin basık yapıda olduğunu işaret etmektedir. Kemer çapı 2.86 m, kemer aksında yer alan yarıçap çizgisi ise 1.30 m'dir.

Güney cephede kemerin üzerinde bir arşitrav bloğu korunmuştur (Res. 14). Arşitrav bloğunun yüksekliği 0.43 m ve genişliği 2.029 m'dir. Arşitrav tacında yer alan üstteki düz profilin -taenia- yüksekliği 0.05 m, regula yüksekliği ise 0.015 m'dir ve genişlikleri 0.32 – 0.35 m[30] arasında değişmektedir. Arşitrav bloğu üzerinde iki satırlık bir yazıt yer almaktadır[31] ve anıt, yazıt içeriğine göre Sextus Marcius Priscus Takı olarak da anılmaktadır[32].

Bu arşitrav bloğu üzerinde yer alan 0.415 m yüksekliğindeki friz bloklarından sadece kemerin tam üstünde yer alan ortadaki friz bloğu ile bu bloğun batısında yer alan iki friz bloğu korunmuştur. Friz tacında yer alan, triglif ve metop taenialarının genişliği 0.06 m'dir. Bu bloklardan kemerin üzerinde yer alan merkezdeki friz bloğunun genişliği 1.067 m olup, kilit taşı aksında, 0.39 m genişliğindeki sağ metop üzerinde büyük ölçüde tahrip olmuş bir büst bulunmaktadır. Blok üzerinde 0.32 m genişliğindeki triglifi 0.35 m genişliğindeki boş bir metop izlemektedir. Bu friz bloğunun sağında yer alan friz bloğunun genişliği 0.965 m olup, ortada 0.365 m genişliğinde boş bir metop her iki yanında ise 0.28 m ve 0.315 m genişliğinde iki triglif dizisi tamamlamaktadır. En sonda yer alan friz bloğu ise 0.375 m genişliğindeki boş bir metoptan oluşmaktadır ve düşmek üzeredir. Yukarıda da özelliklerine değinilen friz blokları Dor mimarisinin özelliklerini yansıtmaktadır.

Friz blokları üzerinde 0.42 m yüksekliğinde üç adet geison bloğu korunmuştur. Geison blokları sima ile birlikte işlenmiş olup, altta 0.18 m genişliğindeki geisonu 0.24 m genişliğinde sima bölümü takip etmektedir. Her iki yanda bulunan geison bloklarının simaları üzerinde yer alan 0.075 m genişliğindeki düz silmeler kırıklar içerirken, ortada yer alan geison bloğunun siması üzerindeki düz silme ise sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Sağda yer alan geison bloğunun sima bölümünde yer alan yalancı çörten kırıktır.

Takın kuzey cephesinde ise kemer bloklarının üzerinde 0.43 m yüksekliğinde üç adet arşitrav bloğu korunmuştur (Res. 15-16)[33]. Bu arşitrav bloklarının genişlikleri sırasıyla, 1.20 m, 0.78 m ve 1.45 m'dir. Arşitrav bloklarından sağda yer alan blok üzerinde ortada yer alan regula altında kabartmayı anımsatan bir kırık bulunmaktadır[34]. Arşitrav bloklarının üzerinde beş adet

---

30 Regula genişliklerinin birbirlerinden farklı olmasının nedeni üstte yer alan triglif-metop genişliklerinin eşit olmamasından kaynaklanmaktadır.

31 TAM II, 270. Yazıtın çevirisi: "*Ksanthosluların boule ve demos'u legatus propraetor'u Sextus Marcius Priscus ve bu işin tamamlayıcısı falanca aracılığıyla bu yapıyı İmparator Kaesar Vespasianus Augustus'a ithaf etti*".

32 des Courtils – Cavalier 2001, 153, Res. 6-9.

33 Bloklar üzerinde üstte yer alan profiller, - taenia, regula gibi - güney yüz ile aynı ölçülere sahiptirler.

34 Blok üzerinde şu anda kırık bir bölüm aslında bir kabartma olup olmadığını tam olarak yansıtmamaktadır. Fellows ve ekibinin yaptığı çalışmalarda bir çizim yer almakla birlikte bu kabartmanın taka ait olup olmadığı konusunda herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Günümüzde ise üzerinde yer alan iz dışında burada bir kabartmanın olduğu,

friz bloğu günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu friz bloklarının dördü bir metop ve bir trigliften oluşurken, en sağda yer alan blok sadece bir metoptan oluşmaktadır. Bu bloklardan triglif ve metop'tan oluşan blokların genişlikleri birbirinden farklı olup, sırasıyla 0.67, 0.71, 0.62 ve 0.55 m, en sonda yer alan ve üzerinde bir metop bulunan bloğun genişliği ise 0.39 m'dir.

Üstte yer alan geison ve simanın birlikte işlendiği bloklar çift yüzlü işlenmiştir. Bu bloklardan solda yer alan geison bloğunun sol köşesine yakın bir bölümde yalancı bir çörten aşınmalara karşın sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Takın üst yapısına ait mimari parçalardan sadece iki geison bloğu takın yakınlarında yer almaktadır. Taka ait mimari parçaların bir bölümünün agorada kullanıldığı L. Cavalier tarafından tespit edilmiştir[35].

Alanda kazılar sırasında kuzey yamaçtan yuvarlanmış ya da getirilmiş Klasik Dönem'e ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait yapı malzemeleri de bulunmaktadır. Nereidler Anıtı'nın podyumuna ait, üzerinde İon kymationu bulunan blok parçaları yanında, Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait korniş, arşitrav ve friz bloklarına ait mimari parçalar bu buluntular arasında sayılabilir. Bu mimari parçalar arasında güney kapıya ait bazı basit bloklar yanında taka ait bir adet geison bloğuna da rastlanılmıştır.

Güney Kapı Yapı Planları ve Evreleri

Alanda genel anlamda birbirinden bağımsız üç farklı evrenin varlığı hemen dikkat çekmektedir (Res. 19). Bu evrelerde kapının giderek daraldığı görülmektedir. Güneyde yer alan ve surlar ile bağlantılı ilk evrede kapı açıklığı yaklaşık olarak 4.00 m iken, daha sonraki dönemlerde bu açıklık 2.30 m'ye kadar daraltılmıştır[36].

I. Evre:

Kente girişi sağlayan güney kapılardan tak önünde konumlanmış, kule benzeri birbirine paralel iki yapıdan oluşan ve sur ile bağlantılı yerel kireçtaşından inşa edilmiş anıtsal bir kapı yer alıyor olmalıdır[37]. Bu kapıyı oluşturan kulelerden batıda yer alanı, söz konusu yapının boyutları hakkında bilgi edinmemize yardımcı olmaktadır. Bu kulelerden takın batı ayağı arkasında yer alan 1.30 m x 0.80 m ölçülerindeki blok, batı kuleye ait son blok niteliğindedir. Güneyde yer alan polygonal duvar ile bu blok arasındaki mesafe 8.90 m'dir. Bu kapılardan biri güneyde yer alan ve günümüzde görülen Lesbos tarzı polygonal bloklardan oluşan kulelerle bağlantılıdır. Nitekim doğuda yer alan kuleye ait 3.23 m yüksekliğindeki tek blok, arka yüzünde kapı kanatlarının oturtulması için yapılmış 0.26 m genişliğinde girinti ve kuzey yönünde genişliği 0.07 m ile 0.04 m arasında değişen düzensiz genişlikte dik bir çıkıntıya sahiptir (Res. 20). Benzer bir bloğun batıdaki kulenin sağ köşesinde de yer alması beklenmelidir. En son bloğun iç yan yüzünün üst ve dışa doğru uzanan sağ kenarı boyunca kalın uçlu murçla yapılmış kaba işçilikte bir çerçeve bulunmaktadır. Bu çerçeve içinde kalan bölüm ise oldukça özenli, ince uçlu taraklı keski ile düzeltilmiştir. Bu işçilik ve altta yer alan euthynteria'nın da sağdaki son bloğu aşar nitelikte yapılması, burada kapı kanadının oturtulması için bir bloğun daha yer aldığını

bu kabartmanın stilistik ve tipolojik özelliklerinin belirlenmesi ve tarihleme vb. yapılabilmesi mümkün değildir. Fellows 1841, 176 vd.

35 bk.: 16. Yapının friz bloklarının bir bölümünün ise tiyatroda kullanıldığı tespit edilmiştir. bk.: Roy 1993, 307.

36 des Courtils – Cavalier – Lemaitre 2015, 113, Res. 44-46.

37 Demargne – Metzger 1966, 40, Lev. I, no. 17, Res. 9; des Courtils 1994, 285 vdd. Res. 1a; des Courtils 2003, 75; des Courtils – Cavalier – Lemaitre 2015, Res. 1.

göstermektedir. Ancak burada yer alan blok, daha geç bir dönemde bu alandan sökülmüş olmalıdır. İçeriye doğru uzanan kapı yan duvarları Vespasianus Takı'na kadar batı yönde 6.40 m, doğu yönde ise 5.70 m olup daha küçük boyutlu polygonal bloklardan oluşmaktadır. Ginouves bu aralığı 5.50 m olarak ölçmüştür[38]. Ancak bu ölçü son evredeki bloklara kadar olan bölümü yansıtmaktadır. Kuleler arasında kalan alanda dikdörtgen bir kapı odası yer almaktadır. Dikdörtgen formlu kapı odası geçildikten sonra ikinci bir kapıya ulaşılmaktadır. Kapı bu hali ile güneyden ve batıdan gelen sur duvarlarının birbirine teğet geçmesi ile oluşturulmuştur (Res. 21). Her iki yanında kuleler bulunan kapı Akarca'nın yapmış olduğu kapı sınıflandırmasında "bindirmeli tip"[39], Ginouves'in yapmış olduğu sınıflandırmada ise "Porte Latérale" tipine[40] girmektedir.

Yaklaşık 4.81 m yüksekliğindeki bir bölümü korunan, batıda yer alan kuleyi oluşturan duvarlar, dışta düzgün içte kaba işçiliğe sahip büyük polygonal bloklardan oluşmaktadır[41]. Güney Kapı girişinde yer alan kuleleri oluşturan köşe blokları ise oldukça iri[42], orthostat niteliğinde bloklardan yapılmıştır[43]. Köşelerde büyük boyutlu, köşeli düzgün blokların kullanılması statik nedenlere dayandırılmaktadır[44]. Ksanthos Akropolü'ndeki sur duvarlarında da benzer bir işçilik söz konusudur[45]. Arada kalan boşluklarda yer alan bloklar ise yine polygonal teknikte yapılmış ancak daha küçük ölçeklidir. Yerel kireç taşından yapılmış olan blokların dış cepheye bakan yüzlerindeki detaylı işçilik dikkat çekicidir. Blok yüzeylerinde, sivri uçlu murç ve ince uçlu taraklı keski kullanılarak oldukça düzgün bir yüzey elde edilmiştir. Blokların arka yüzlerinde ise sivri uçlu murçla kısmen düzeltmeler görülmekle birlikte daha kaba bir işçiliğe sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Güneyde yer alan kulelerden batıda yer alanının daha sağlam bir şekilde günümüze ulaşmış olması kulelerin boyutu ve kapı odasının genişliği hakkında bilgi edinebilmemize yardımcı olmaktadır. Yukarıdaki bilgiler ışığında kuleler arasındaki açıklık 4.00 m, kuleler ise yaklaşık olarak 4.00 x 9.00 m ölçülerindedir. Vespasianus Dönemi'nde inşa edilen takın bulunduğu alanda, kuleler arasında yer alan açıklık ile benzer genişlikte, kente girişi sağlayan ikinci bir kapının varlığı da göz ardı edilmemelidir. İki kapı arasında kalan kapı odasının uzunluğu yaklaşık olarak 7.20 m iken, genişliği ise 5.10 m'dir. Batıda yer alan kule, Lykia Akropolü'nden güney yamaca doğru uzanan sur duvarıyla, doğuda yer alan kule ise kuzey kapıdan güneybatıya uzanan sur duvarı ile birleşmektedir. Bu kulelerin yüksekliği ve üst örtü sistemi hakkında bilgi edinmek bugün için oldukça güç olmakla birlikte sur ile bağlantılı bu tür kulelerin güvenlik nedeniyle sur duvarlarından daha yüksek bir şekilde yapıldıkları kabul edilmektedir[46].

---

38 Ginouves 1998, 26, Lev. 10.5.

39 Akarca 1998, 151.

40 Kentte uzun yıllar araştırma yapmış olan Fransız ekipte Ginouves'le aynı görüşe sahiptir. bk.: Ginouves 1998, 26, Lev. 10,5; des Courtils - Cavalier - Lemaitre 2015, 113.

41 Genel olarak Lesbos tarzı duvar örgü sistemi için bk.: Arist. Nic. Eth. 1137b. 20; Scranton 1941, 25 vdd.; Orlandos 1968, 127 vdd.; Müller-Wiener 1988, 71 vd.; Spencer 1995, 32 vd., Fig. 3.2; des Courtils 1998; Saner – Sağ 2012, 427 vdd.

42 Blokların yüksekliği 2.46 - 3.23 m arasında değişmektedir.

43 Köşelerde oldukça iri orthostat niteliğinde bloklardan oluşan duvar örme tekniği Lykia'ya özel bir durum olarak yorumlanmaktadır. bk.: Metzger 1963, 13; des Courtils 1998; Işık 2016b, 455.

44 Marksteiner 1993, 37; Cavalier 2006, 342 vd.

45 Metzger 1963, 11 vdd., Lev. 9, Res. 2-3.

46 Naumann 1998, 289.

II. Evre:

Yapının ikinci evresini kulelerin kuzeyinde yer alan tak oluşturmaktadır. 1.70 x 1.30 m ölçülerinde dikdörtgen ayaklar üzerinde yükselen tak, kente geçişi sağlayan tek bir kemerle yalın bir plan sergilemektedir (Res. 22).

Kemerli girişin hemen tüm blokları üzerinde doğal ya da insan eliyle yapılmış tahribat söz konusudur. Özellikle kemer iç yüzeylerinde yangın izleri ve buna bağlı patlamalar ile kırık ve çatlaklar görülmektedir. Bazı kemer blokları üzerinde ise ince bir harç katmanı izlenmektedir. Kemerli girişin önünde bulunan polygonal duvar ile organik bir bağı olmadığı kolaylıkla anlaşılmaktadır. Doğu ayağının iç kısmında 1.28 m yüksekliğinde bir bölümü izlenen kısmen devşirme, moloz taş ve tuğladan oluşan bir duvar dokusu ile karşılaşılmaktadır (Res. 23).

Tak ayaklarını oluşturan blokların kenet ya da dübel gibi bağlayıcı yuvalar kullanılmaksızın yan yana ve üst üste yerleştirildikleri görülmektedir. Kapının güney yüzündeki ayakları oluşturan blokların 2:3'lük bölümü taraklı keski ile daha ince işçilikli bir yapı sergilerken, dışa bakan bölümleri ise kaba keski ile düzeltilmiştir. İnce işçilikli yüzeylerde derzler birbiri üzerine daha sıkı bir şekilde otururken, dıştaki kaba işçiliklerde ise blok derzleri "v" şeklinde kesilmiştir. Kapının kent tarafına bakan kuzey yüzünde ise blokların ince bir işçiliğe sahip olduğu, tüm yüzeylerin ince uçlu taraklı keski ile oldukça özenli bir şekilde işlendiği görülmektedir. Batı ayağı üzerinde görünen yerden yaklaşık 3.40 m yükseklikte, 0.095 m derinliğe sahip, 0.16 x 0.20 m ölçülerinde bir dübel yuvası yer almaktadır. Her iki dış yan yüzde de kaba bir işçilik ve derzlerin yine "v" şeklinde birbiri üzerine oturdukları görülmektedir.

Kemer üzerinde yer alan entablatür bölümünü oluşturan blokların tümü ince uçlu taraklı keski ile işlenmiştir. Entablatür bölümü Dor mimarisi özelliklerini yansıtmakla birlikte Dor mimarisinin katı kurallarına uymamaktadır. Korunan arşitrav bloklarında taenia altında regula'ya yer verilirken guttae bulunmamaktadır. Bu durum Ksanthos'taki bu taka özgü olmayıp MÖ 3. yy. sonundan itibaren Anadolu'daki birçok yapıda karşımıza çıkmaktadır. Gider-Büyüközer'in yapmış olduğu sınıflandırmada Tip Ar3c'e girmektedir[47]. Vitruvius arşitrav bloklarının toplam yüksekliğini bir modül, taenialarn modülün yedide biri, taenia, regula ve guttae toplamının ise modülün altıda biri olması gerektiğini belirtmektedir[48]. Tak üzerinde yer alan arşitrav bloklarının yüksekliklerinin taenialara oranı 1:614'tür. Taenia ve regula'nın arşitrav yüksekliğine oranı da 1:615'dir. Hem taenianın arşitrava oranının 1:7 olmaması, hem de guttae işlenmemiş haliyle taenia ve regula'nın 1:6 oranına ulaşması takın arşitrav bloklarının Vitruvius'un verdiği oranlara uymadığını göstermektedir.

Güney yüzde bulunan friz bloklarında triglif-metop bölümleri eşit ölçülerde işlenmemiştir. Tak üzerinde yer alan entablatür blokları stoa ve tapınaklarda olduğu gibi sütunlar taşımadığı için Vitruvius'un triglif ve metoplar için önerdiği oranlamaları ve sistemi bu yapıya uygulamak mümkün gözükmemektedir[49]. Yani yapı üzerinde üç metoplu ya da iki metoplu friz sistemi kullanılmıştır demek mümkün değildir[50]. Friz düzenlemesinde hem statik hem de estetik açıdan yarım triglif ve yarım metoplara yer verilmemiştir. Bunun yerine farklı boyutlarda sadece metoptan ya da metop ve trigliflerden oluşan blokların kullanılması tercih edilmiştir. Friz bloklarının arşitrav yüksekliklerine oranlamaları erken dönemlerde bir tarihleme unsuru olarak

47 Anadolu'da guttae işlenmemiş olan arşitrav blokları için bk.: Gider-Büyüközer 2013, 155 vdd., fig. 59.

48 Vitruvius IV. III, 4.

49 Vitruvius IV. III, 8.

50 Coulton ise bu oranlamaların yapıdan yapıya ve yapıların boyutlarına göre değiştiğini belirtmektedir ve Vitruvius'un verdiği oranları ise stoalara uygun bir sistem olarak yorumlamaktadır. bk.: Coulton 1976, 115 vdd.

karşımıza çıkmaktadır[51]. Vespasianus Takı'nın arşitrav yüksekliğinin friz yüksekliğine oranı 1.048'dir. Roma yapılarında 1:1 oranının kullanılması Augustus Dönemi'nde başlayan klasistik etki ile açıklanmaktadır[52]. Friz tacında yer alan triglif taenia'sı ile metop taenia'sının eşit yükseklikte yapıldıkları görülmektedir. Triglif taenia'sı ile metop taenia'sının eşit yükseklikte yapılmasının MÖ 2. yy.'da bir kural haline geldiği[53] ve Roma İmparatorluk Dönemi boyunca Anadolu'daki yapılarda kullanılmaya devam ettiği iddia edilmektedir[54]. Triglifler üzerinde alışık olunduğu üzere yanlarda iki yarım, ortada iki tam glif yer almaktadır[55]. Glif'lerin üst bölümü köşeli, dikdörtgen biçiminde işlenmiştir ve üst kısımları üçgen oluşturacak şekilde eğimli bir şekilde kesilmişlerdir. Bunun sonucunda ortada yer alan bu glif'lerin üst bölümlerinde üçgen şeklinde bir prizma oluşmuştur. Yanlarda kalan yarım glif'ler ise düz bir şekilde kesilmiştir. Glif'lerin triglif yüksekliğine oranlanması da bazı araştırmacılar tarafından tarihleme kriteri olarak kullanılmıştır[56]. Oranlamalar yapılırken, triglif taenia'sı hesaba katılmamaktadır, bu haliyle takın glif yüksekliğinin triglif yüksekliğine oranı 0.88'dir[57]. Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen yapılarda glifler ile triglif taenia'sı arasındaki mesafe Vespasianus Takı'nda da olduğu gibi artmıştır[58]. Vitruvius triglif genişliğini 1 modül, triglif yüksekliğini ise 1,5 modül olması gerektiğini belirtmektedir[59]. Ancak Vespasianus Takı'nda bu oranın uygulanması her bir triglif genişliğinin birbirinden farklı olması nedeni ile mümkün gözükmemektedir[60]. Vespasianus Takı'nın triglifleri, aynı yapıya ait friz blokları üzerinde yer alan triglif'lerin ölçülerinin ve oranlarının farklılaşabileceğine örnek teşkil etmektedir. Vitruvius metop genişliklerinin metop yüksekliklerine oranlarının aynı olması gerektiğine vurgu yapmaktadır[61]. Ancak Vespasianus Takı'nda bu oran 1:1.05 ile 1:1.17 arasında değişmektedir. Nitekim Anadolu'da Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen Dorik yapılarda oranların Vitruvius'un verdiği oranlara uymadığı ve bu dönemde metopların daraltıldığı sonucuna ulaşılmıştır[62]. Vitruvius, triglif yüksekliğinin, triglif taenia'sına oranını 1:6 olarak belirlemiştir[63]. Takın triglif taenia'sının friz yüksekliğine oranının 1:6.8 olması sayesinde Vitruvius'un verdiği orana yaklaşmaktadır[64].

Kilit taşı aksına gelen metop üzerinde cepheden bir kabartma büst bulunmakta ve bu büstün Tanrıça Leto'nun büstü olduğu belirtilmektedir[65]. Fellows'un yapmış olduğu çizimlerde Tanrıça Leto başında çan formlu -pilos- bir başlık ile betimlemiştir. Büstün başlık altından aşağı

---

51 Coulton 1964, 125; Coulton 1968, 171; Gider-Büyüközer 2013, 275-282, dn. 1353, Tab. 32 vd.

52 Gider-Büyüközer bu oranı 1.035 olarak yansıtmıştır. Bk.: Gider Büyüközer 2013, 280 vd., Tab. 33.

53 Coulton triglif taenia'sının daha yüksek yapıldığı örneklerin Klasik Dönem'de normal bir uygulama olduğunu ve bu uygulamanın Geç Hellenistik Dönem'e kadar devam ettiğini belirtmektedir. bk.: Coulton 1968, 171 vd.

54 Gider-Büyüközer istisnalar olmasına karşın bunun bir kural haline geldiğini düşünmektedir. bk.: Gider-Büyüközer 2013, 204 vdd., Lev. 18-20.

55 Vitruvius IV. III, 5. Glifler üzerinde farklı uygulamaların yapıldığı da bilinmektedir. bk.: Gider-Büyüközer 2013, 229, dn. 1104.

56 Martini gliflerin friz yüksekliğine oranlanmasında yüzyıllara göre bir gelişimin olduğunu belirtirken, Gider-Büyüközer Karia Bölgesi için böyle bir gelişimin olmadığının altını çizmektedir. bk.: Martini 1984, 81 vdd., Tab. D; Gider-Büyüközer 2013, 283 vdd., Tab. 34.

57 Gider-Büyüközer bu oranı 0.85 olarak ölçmüştür. bk.: Gider-Büyüközer 2013, 286, Tab. 35.

58 bk.: Gider-Büyüközer 2013, 285 vdd., Tab., 34 vd.

59 Vitruvius IV. III. 4.

60 Güney yüzde korunan triglif genişliklerinin triglif yüksekliklerine oranı, 1:1.28; 1:1.32;1:1.46 arasında değişmektedir.

61 Vitruvius IV. III, 5.

62 Gider-Büyüközer 2013, 297, dn. 1419, Tab. 39.

63 Vitruvius IV. III. 6.

64 Gider-Büyüközer bu oranı 1: 6.5 olarak vermiştir. bk.: Gider-Büyüközer 2013, 302, Tab. 41.

65 Demargne – Metzger 1966, 41; des Courtils 2003, 78.

doğru inen dağınık saçları omuzları üzerinde sonlanmaktadır. Bugünkü korunma durumunda ise tanrıçanın başının üstü ve yüz bölümü tamamen kırılmıştır. Dalgalı saçlarının Fellows'un çiziminin aksine omuz hizasında sonlanmadığı ve uçlarının düz bir şekilde işlendiği görülmektedir. Güney yüze ait friz bloklarından üzerinde cepheden verilmiş büstler bulunan diğer iki blok ise British Museum'da yer almaktadır[66]. Triglif ve metop bölümlerinden oluşan blokların metop bölümlerinde yine cepheden iki farklı büst betimlenmiştir. British Museum'daki hali ile sağda yer alan büstün, saçları ortadan ikiye ayrılarak arkada toplanmış ve serbest bırakılan dalgalı birer tutam saç, önde omuzlardan aşağı sarkarak, göğsün hemen üzerinde sonlanmaktadır. Bu kabartma üzerindeki figür omuzlarını açıkta bırakan khiton'u, başında polos'u, arkasında sadağı ile Tanrıça Artemis'tir. Solda yer alan büstte, diğer büstte olduğu gibi saçlar ortadan ikiye ayrılmıştır ve kulakları kapatarak omuzlar üzerine kadar birbirine sarılmış bir şekilde aşağı inmektedir. Omuz hizasında ise her bir saç tomarı dalgalı üç parçaya ayrılmıştır. G. Scharf'ın çizimlerinden de anlaşıldığı kadarıyla başında defne çelenginin oturtulması için delikler açılmıştır. Omuzunun arkasında ise üzerinde asılı duran sadağın uç kısmı görülmektedir. Hem başında yer alan defne çelengi hem de omzunda asılı olan sadağı bu büstün Tanrı Apollon'a ait olduğunu net bir şekilde göstermektedir. Des Courtils kabartma ve yazıtlarla bağlantılı olarak, güney kapıyı Letoon kutsal alanından gelen yol ile ilişkilendirmektedir[67].

Fellows'un ekibinde yer alan M. R. Hawkins friz blokları üzerinde yer alan kabartmaları kullanarak bir rekonstrüksiyon önerisinde bulunmuştur. Hawkins'in yaptığı çizimde her bir metop üzerine dönüşümlü olarak, yapı boyunca Leto, Artemis ve Apollon'un büstleri yerleştirilmiştir (Res. 3). Ayrıca büstlerin friz tacında yer alan metop taenia'sını aştıkları, ancak Hawkins'in çizimlerinde metop sınırlarını aşmadıkları görülmektedir[68]. Ancak yapının korunma durumundan da anlaşıldığı üzere ortada yer alan Leto büstünün sağında yer alan triglifi, boş bir metop izlemektedir. Solunda yer alan friz bloğunda iki triglif arasında kalan metop da boştur bunu takip eden ve üzerinde sadece bir metop bulunan friz bloğu üzerinde de herhangi bir kabartma yer almamaktadır. British Museum'da yer alan kabartmalar ve mevcut bloklar bir araya getirilerek yeni bir rekonstrüksiyon önerisinde bulunmak mümkündür. Hali hazırda var olan bloklar, eksik bloklar, Dor mimarisi kuralları ve simetri göz önüne alındığında ortada yer alan Leto büstünün hem sağında hem de solunda iki triglif ve iki boş metop bırakılarak, blokların yapı üzerine yerleştirildiği anlaşılmaktadır (Res. 24). Bu iki bloğun kalınlığı diğer bloklardan daha ince, 0.19 m derinliğindedir. Bu bloklar ya İngiltere'ye götürülürken ya da British Museum'da sergilemek için kesilmiş ve üst bölümlerine sonradan kenet deliği açılmıştır [69].

Vespasianus Takı'nda Dorik geison yerine İonik geison bloklarının kullanımı tercih edilmiştir[70]. Geison blokları Dor mimarisinde görmeye alışık olduğumuz mutulus plakaları ve guttae olmaksızın işlenmişlerdir. Bloklar, alt bölümlerinde diş sırası bulunmaksızın düz geison ile kyma rekta profilli sima bölümünden oluşmaktadır. İon düzeninde yapılmış olan yapılarda da diş sırası işlenmeksizin kullanılmış olan geison blokları ilk kez MÖ 425-416 yıllarına tarihlenen Brauron Stoası'nda kullanılmıştır[71]. Dor düzeninde İon mimarisine ait unsurların kullanımı

66 bk.: British Mus. Num. 1848,1020.172.

67 des Courtils 2003, 79.

68 Britisih Mus. Num. 2012,5034.37.

69 Bu eserler bugün birbirinden bağımsız bir şekilde British Museum'un deposunda yer almaktadır. British Museum Yunan ve Roma Bölümlerinin Küratörü meslektaşım, Dr. D. Booms'a verdiği bilgiler ve rekonstrüksiyon önerisindeki görüşlerini benimle paylaştığı için kendisine en içten teşekkürlerimi sunarım.

70 Cavalier 2005, 28, Lev. 53, Res. 136.

71 Coulton 1976, 119, Res. 9.

Hellenistik Dönem Anadolu mimarisinin genel özelliği olarak nitelendirilmektedir[72]. Anadolu'da Dorik yapılarda İonik geison bloklarının kullanımı MS 2. yy. ortalarına kadar devam etmiştir[73]. Geison bloklarında taban kısmından geison'un alt kısmına geçiş bölümünde yer alan geison soffiti, dış bükey bir profil şeklindedir. Dorik geison bloklarında geison soffiti olarak ovolo profilinin kullanılması MÖ 4. yy.'ın ilk yarısında karşımıza çıkmaktadır[74]. Dorik geison'lardaki bu soffit formu "Pergamon Ovolosu" olarak adlandırılmakta ve Roma İmparatorluk Dönemi'ne özgü bir stil özelliği olarak yorumlanmaktadır[75]. Tak üzerinde in situ bir şekilde korunan İonik geison bloklarından sadece kuzey yüzde, sol köşede korunan blok üzerinde yalancı bir çörten korunmuştur. Yapıya ait iki geison bloğundan biri yapı önünde, diğeri ise solda yer alan kule önünde bulunmaktadır. Yapı bir alınlığa sahip değildir ve üzerinde bir heykel ya da heykel grubunun oturtulması için yeterli bir iz bulunmamaktadır[76].

3. Evre:

Kemerli girişin önünde, bu kemerli girişi kısmen kapatan iri bloklardan oluşan bir giriş daha vardır (Res. 13. 19). Açıklığın her iki yanındaki polygonal duvara dayanan bu giriş, her iki yanda ikişer bloktan oluşmaktadır. Bu girişin açıklığı tam merkezde yer almayıp, solda 1.33 m, sağda ise 1.22 m genişliğindedir. Eşik ise sağda 2.40 m, solda ise 2.00 m boyutlarında ve 0.28 m uzunluğunda iki bloktan oluşmaktadır. Blokların yükseklikleri solda 0.98 ve 1.12 m, genişlikleri ise 0.81 ve 0.475 m'dir. Bu girişe ait sağda korunan üç bloktan açıklık tarafında olan 1.17 m yükseklikte ve 0.50 m genişliktedir. Dışta yer alan ve ikisi üst üste korunan bloklardan alttaki bloğun yüksekliği 0.985 m, genişliği 0.68 m iken üstünde bulunan bloğun yüksekliği 1.29 m, genişliği ise 0.69 m'dir.

Kapıya ait söveler dikine iri bloklardan oluşmakta olup, eşiğin dış yüzüne yaklaşık 0.44 m içeride hareketli kapı kanatlarının yuvaları ile karşılaşılmaktadır. Kapı kanatlarının oturduğu yuvarların ölçüleri birbirinden farklı olup, solda 0.19 x 0.17 m, sağda ise 0.11 x 0.13 m ölçülerindedir. Bu girişte kapı açıklığı 2.30 m'dir. Blokların işçiliği her ne kadar birinci ve ikinci evreler ile benzese de bu açıklığın konumu ve diğer bloklarla olan ilişkileri farklı dönemlere ait olduklarına işaret etmektedir. Solda yer alan dıştaki blok, dış yüzünde ince uçlu taraklı keski ile oldukça özenli bir yüzey işçiliği gösterirken, içte kalan blok cepheye bakan yüzünde sivri uçlu murçla düzeltilmiştir. Arka yüzü ise soldaki blok gibi oldukça özenli bir işçiliğe sahiptir. Bloklar üzerindeki bu yüzey işçilikleri de bu kapının devşirme malzeme olarak kullanılarak oluşturulduğunu kanıtlamaktadır.

Üç açıklıkta da yerel kireçtaşı malzeme kullanılmıştır. Kireçtaşı blokların gözenekli dokuları dikkat çekmektedir. Bloklar üzerinde anathyrosis izleri bulunmaktadır. Üç açıklıkta da kenet - dübel gibi bağlayıcı sistemlerin kullanılmaması dikkat çekicidir.

---

72 Coulton 1976, 119, dn. 2, Res. 16; Mitchell – Waelkens 1987, 43; Gider-Büyüközer 2013, 327; Büyüközer 2015, 67. 76. Anadolu'daki en erken örneği için bk.: Gider-Büyüközer 2013, 327, dn. 1541., 640 vd., Fig. 302a-b.

73 Ephesos Rundbau için bk.: Rumscheid 1994, 165 vdd., Lev. 43,4. Kaunos Tapınak Terası Portikosu için bk.: Diler 1995, 20; Öğün – Işık 2001, 91, Res. 62; Gider-Büyüközer 2013, 592 vd., Res. 240. Letoon Tiyatrosu Doğu Kapısı bk.: de Bernardi Ferrero 1970, 77 vdd., Res. 92-93; de Bernardi Ferrero 1990, Res. 124. Arykanda Tiyatrosu bk.: Knoblauch 1993, 143 vdd., Res. 11. Kremna Hadrian Forumu için bk.: Mitchell 1995, 56 vdd., Res. 14.

74 Coulton 1968, 159 vd., 174, Res. 9a-b, Lev. 47d.

75 Gider-Büyüközer 2013, 338 vd., Res. 104.

76 des Courtils ve Cavalier yapı üzerinde bir alınlığın olmadığı konusunda hemfikir olmakla birlikte, korniş blokları üzerinde bronz heykeller için zıvana yuvalarının bulunduğunu belirtmektedirler. bk.: des Courtils – Cavalier – Lemaitre 2015, 113. Ancak korniş blokları üzerinde yer alan izlerin blokların kenarlarında yer almasıyla bu yuvaların yapının son bloklarının birbirine bağlanması için kullanılmış olmalıdır. Heykel ya da heykel grubunun oturtulması için açılmış derin bir iz bulunmamaktadır.

Sonuç

Ksanthos Antik Kenti'ne güneyden girişi sağlayan açıklık kalıntılardan da anlaşıldığı üzere farklı zamanlarda aynı işlevde kullanım görmüştür. Bu açıklık son yıllarda araştırmacılarında belirttiği gibi birbirinden bağımsız üç evre içermektedir[77].

Sur duvarları ile bağlantılı dikdörtgen bir kapı odasına sahip her iki yanında kuleler bulunan açıklık bu geçeneğin ilk evresini oluşturmaktadır. Bu tür kapıların kökeni Anadolu'da MÖ 3. bin ortalarına kadar geri gitmektedir[78]. Erken Demir Çağı'ndan itibaren kapıların dörtgen formda kule ya da burçlarla bağlantılı yapıldıkları belirtilmektedir. Orta ve Geç Arkaik Dönem'de çoğunlukla dörtgen formlu[79] kule ve burçların yeniden kapılarla birlikte kullanıldıkları ve boyutlarının yaklaşık olarak 10.00 x 10.00 m civarında olduğu tespit edilmiştir[80]. Ksanthos güney kapısının ilk evresinde yer alan dörtgen formlu kulelerin uzunlukları da yaklaşık olarak 9.00 m'dir. Bugüne kadar güney kapının ilk evresi sur duvarları ile bağlantılı olarak en erken Klasik Dönem'e tarihlendirilmiştir[81]. Ancak kulelerin duvar işçiliği kentte "Güneydoğu Sektör" olarak tanımlanan alandaki bir yapının duvar işçiliği (Res. 25) ile oldukça benzer olup bugüne kadar araştırmacıların dikkatini çekmemiştir. Bu alanda ele geçen Geç Arkaik Dönem'e ait kabartmalar[82] ve seramikler[83] yapının MÖ 7. yy.'a ait olduğunu kanıtlamıştır. Kuleler bazıları dörtgen, pürüzsüz yüzeyli ve düzgün kenarlı büyük boyuttaki polygonal bloklardan oluşmaktadır. Güneydoğu sektör olarak tanımlanan alandaki duvar blokları da oldukça büyük, trapezoidal ve polygonal formdadır. Her iki yapının duvarlarının iç ve dış yüzey işçilikleri oldukça benzer özellikler sergilemektedir[84]. Bloklar dış yüzlerinde oldukça özenli bir işçilik sergilerken görünmeyen iç yüzleri ise kaba işçilikli bırakılmıştır[85]. Her iki yapıda da duvarlarda bağlayıcı kenet sistemlerinin kullanılmadığı görülmektedir[86]. Kuleleri oluşturan bloklar, tıpkı güneydoğu sektörde yer alan yapının duvarlarında olduğu gibi, herhangi bir bağlayıcı sistem (kenet, dübel, harç) kullanılmadan birleştirilmiştir. Ayrıca kulelerin köşelerinde statik amaçlı büyük boyutlu blokların kullanılması Lykia duvar işçiliğine özgü bir durum olarak yorumlanmaktadır[87]. Kentin

---

77 des Courtils – Cavalier – Lemaitre 2015, 113.

78 Naumann'a göre sur duvarları ile bağlantılı anıtsal kapıların en erken örnekleri Hacılar Tabaka II'de, MÖ 6. binin II. yarısında görülmektedir. bk.: Naumann 1998, 277 vdd., Res. 351-352.

79 Megara Hyblia'da dairesel planlı formlarda bilinmektedir. bk.: Frederiksen 2011, 97.

80 Frederiksen 2011, 97, Tab. 7.

81 Marksteiner 1993, 38, Lev. 6,1; des Courtils 2003, 76; Cavalier 2005, 27 vdd.; des Courtils – Cavalier 2001, 151 vdd., Res. 6-9; Hülden 2013, 200 vd. Res. 8; des Courtils – Cavalier – Lemaitre 2015, 113, 133; Işık 2016a, 171, Res. 5. Başlangıçta bu açıklık için üzerinde yer alan yazıtlar nedeniyle terminus ante quem olarak Hellenistik Dönem önerilmiştir. bk.: Demargne – Metzger 1966, 40, Lev. 1.1, no. 17, Res. 9; Marksteiner 1993, 38, dn. 20; des Courtils 1994, 286 vdd.; des Courtils 2003, 76 vdd., Res. 27-28.; Cavalier 2005, 28.

82 des Courtils başlangıçta buradan çıkan aslan kabartmasını MÖ 6. yy.'ın ikinci yarısına tarihlemiştir. bk.: des Courtils 1995, 337 vdd., Res. 1-2.; des Courtils 2006, 278, dn. 5. Kazılar sonucunda ele geçen diğer kabartmalar ile bu kabartmaların tarihinin Geç Arkaik Dönem'e ait olması gerektiği des Courtils ve diğer araştırmacılar tarafından bugün kabul edilen bir görüştür. bk.: des Courtils 2006, Res. 7; des Courtils 2012, 154, Res. 1; Işık 2016a, 169; Işık 2016b, 455 vd., Res. 11a-b., 12.

83 des Courtils 2005a, 44. Kentin güney kısmında, Nereidler Anıtı ve anıtın güney doğu yamacında da MÖ 7. yy.'a tarihlenen seramikler bulunmuştur. bk.: Cavalier 2006, 352 vd., dn. 55.

84 des Courtils 2005b, 454, Res. 9-10; Varkıvanç – Temeltaşı 2014, 68, Res. 8; Erdoğan – Yeşilyurt 2015, 69, Res. 7; Erdoğan – Yeşilyurt 2016, 68 vd., Res. 6-7.

85 Erdoğan – Yeşilyurt 2016, 69.

86 Cavalier, Ksanthos'ta dikey ya da yatay birleştiricilerin Arkaik Dönem sonundan itibaren görüldüğünü vurgulamaktadır. Bu bağlayıcıların MÖ 525 yıllarına tarihlenen iki bloğu birleştirdiğini ancak bu bloklara ulaşmanın mümkün olmadığını belirtmektedir. Bk.: Cavalier 2006, 341-343.

87 Metzger 1963, 13; Kjeldsen – Zahle 1976, 44; Marksteiner 1993, 37; des Courtils 1998, 132; Işık 2016b, 455.

erken döneme tarihlenen diğer yapılarının köşelerinde kullanılan bu tür bloklar yine büyük boyutlu yapılmış olup, kule köşelerinde kullanılan bloklardan daha küçük boyutludur[88]. Lesbos polygonal duvar işçiliğinin kökeni MÖ 8. yy.'a kadar geri gitmektedir ve Anadolu'da da MÖ 7. yy.'a kadar tarihlenen örnekleri bulunmaktadır[89]. Bununla birlikte Ksanthos surlarında kullanılmış olan polygonal duvar işçiliğinin bilinen Lesbos polygonal duvar işçiliğinden farklı olduğu birçok araştırmacı tarafından fark edilmiştir[90]. Metzger, Lykia Akropolü'nde gerçekleştirdiği kazılar ve gözlemler sonucunda sur duvarlarının kuzeybatı ve kuzeydoğu köşelerinde bulunan orthostat niteliğindeki büyük bloklardan oluşan Lesbos polygonal duvar işçiliğini MÖ 6. yy.'a tarihlemektedir[91]. Ksanthos'ta polygonal bloklar kullanılarak inşa edilen üç yapı bulunmaktadır. Bu yapılar MÖ 7. yy.'a tarihlenen güneydoğu sektör[92] ve MÖ 5. yy.'ın ikinci yarısına tarihlenen iki mezardır[93]. Bununla birlikte bugüne kadar yapılan çalışmalar Ksanthos Antik Kenti'nin Arkaik Dönem'de bir alana yoğunlaşmadığını ve günümüz sur duvarları içine yayıldığını kanıtlamıştır. Günümüz sur duvarlarını içinde kalan Lykia Akropolü, Kuzeydoğu Kapısı, Güneydoğu Sektör, Nereidler Anıtı terası ve yamaçlarında Arkaik Dönem'e ilişkin veriler daha önceki araştırmalarda ortaya konulmuştur[94]. Son olarak güney kapının ilk evresini oluşturan kulelerde pürüzsüz yüzeyli, düzgün kenarlı ve büyük boyutlu polygonal blokların kullanılmış olması ve güneydoğu sektör ile benzer duvar yüzey işçiliği göstermesi güney kapının da en azından Arkaik Dönem'de burada var olduğunu düşünmemize olanak sağlamaktadır. Statik nedenlerle alanda kazı çalışması yapılamamış olmasına karşın ileride bu alanda yapılacak olan çalışmalar alanın tarihlendirilmesi için daha fazla veri elde edilmesine imkân tanıyacaktır. Kulelerin iç yan yüzlerinde arkaya doğru uzanan duvarlarda daha küçük boyutlu yüzeyleri kaba işçilikli polygonal bloklar kullanılmıştır. Bu blokların kenarlarında herhangi bir çentik izine rastlanılmamaktadır[95]. Ön cephede yer alan bloklarda olduğu gibi bu bloklarda herhangi bir bağlayıcı kullanılmamıştır. MÖ 530 yılından sonra yarı polygonal ya da moloz taşlar kullanılarak yapıların inşa edildiği ve bunların çift cidarlı yapıldıkları belirtilmektedir[96].

Güney kapı, kente girişi sağlayan ana giriş niteliğindeki kapılardan biri olma özelliğini ve önemini Roma İmparatorluk Dönemi'nde de korumuştur. Nitekim Vespasianus Dönemi'nde bu alana inşa edilen tek geçeneğe sahip tak bunu ispatlamaktadır. Vespasianus Dönemi'nde Lykia Eyaleti'ne diğer eyaletlerden daha fazla yatırım yapılmış ve çeşitli yapılar inşa edilmiştir[97]. Lykia'da bu döneme tarihlenen yapıların çoğu Ksanthos'taki takta olduğu gibi dönemin valisi Sextus Marcius Priscus'un sorumluluğunda inşa edilmiştir[98]. Bu tak, güvenli bir ortamın yaşanmadığı Augustus Barışı'na kadar sıkı sistemlerle korunan kentlerin bu süreç sonrası dışa açık bu tür kapılarla donatılmasının Ksanthos'daki örneğini sergilemektedir.

---

88 Metzger 1963, Lev. 18, Res. 1-2; Cavalier 2006, 339 vdd., dn. 25.

89 des Courtils 1998, 127 vd.

90 Metzger 1963, 13; Marksteiner 1993, 35 vdd.; des Courtils 1998, 132, dn. 36.

91 Metzger 1963, 11, 14, Lev. 6, Res. 3-4.

92 des Courtils 2006, Res. 7; des Courtils 2012, 154, Res. 1; Işık 2016a, 169; Işık 2016b, 455 vd., Res. 11a-b, 12.

93 Kjeldsen – Zahle 1976, 29 vdd.

94 Cavalier 2006, 354.

95 Blokların kenarlarının murç kullanılarak çentiklendirilmesi Ksanthos'ta Geç Arkaik - Erken Klasik Dönem'den itibaren görülmesine karşın, Kjeldsen ve Zahle MÖ 460 civarı özelliği olarak yorumlamaktadır. Ayrıca bu duvar işleme tekniğinin Hellenistik Dönem içlerine kadar kullanıldığı belirtilmektedir. bk.: Metzger 1963, 13, Lev. 8, Res. 4; Kjeldsen – Zahle 1976, 44; Marksteiner 1993, 35 vdd.

96 Cavalier 2006, 347 vd., Res. 3. 5.

97 Oktan 2011, 129 vdd.

98 Oktan 2011, 136, dn. 532.

Kentin batısından güneye doğru yönelerek, güneybatısını kuşatan sur duvarları tak önünde yer alan batı kule ile bağlantılıdır ve burada sonlanıyor olmalıdır. Tak toplamda 6.28 m genişliğinde olmasıyla kuleler arasında kalan kuzeydeki ikinci kapının genişliğini aşmaktadır. Bu da takın çok gözlü yapılmadığına işaret etmektedir. Tek geçeneğe sahip olan tak, önde yer alan erken dönem kapısıyla ve sur duvarları ile bağlantılıdır. Tak kent girişinde önemli bir konuma sahiptir. Taklar, yapısal karakterleri, işlevsel ve sembolik kullanımları nedeniyle, tüm İmparatorluk sınırları içerisinde tercih edilmişlerdir. Bu tür taklar başlangıçta zafer takı olarak yorumlanmış ancak bu şekilde tanımlamanın yanlış olduğu birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur[99]. Kähler, zafer ya da onurlandırma amaçlı yapılan takların heykellerle süslendiğini belirtmektedir[100]. Araştırmacıların bir kısmı ise bir kişiyi ya da olayla - zaferle - bağlantılı ancak herhangi bir yapı ile bağlantısı olmayan takları, zafer takı olarak nitelendirmektedir[101]. Frothingham bu tipteki yapıları dört alt gruba ayırmıştır[102]. İdil, zafer takları ile kent yapıları arasında mimari açıdan fark olmadığını belirterek, zafer taklarının kökeninde kapıların oldukça önemli olduğunun altını çizmektedir[103]. Ksanthos Vespasianus Takı da İmparator Vespasianus'a ithaf edilmesinin yanında, üzerinde yer alan büstlerle Roma İmparatorluk Dönemi öncesinde olduğu gibi tanrıların kent koruyucu kimliği vurgulanmış[104], konumu ve sur duvarları ile bağlantısıyla da kente girişi sağlayan kapı işlevini korumuş olmalıdır. Ksanthos'taki bu olgu Rimini'de kent kapısının yerine imparatoru onurlandırmak için bir takın inşa edilmesi (MÖ 27) ile bağdaştırılabilir[105]. Başka bir deyişle onurlandırma takı olarak nitelendirilen bu yapılar MÖ 1. yy.'dan itibaren kent kapılarında da tercih edilen bir yapı türü olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ksanthos'ta olduğu gibi Nikaia'da İstanbul[106] ve Lefke Kapı[107], Attaleia Hadrianus Kapısı[108], Mylasa Baltalı Kapı[109], Pisidia Antiocheia Batı Kapısı[110], Diokaisereia Kent Kapısı[111], Laodikeia Ephesos Kapısı[112], Perge Süs Kapısı[113], gibi kapılar surlarla bağlantılı inşa edilmiş bir ya da üç kemerli tak formundadırlar. Yukarıda sayılan taklar arasında Pisidia Antiokheia'sı Batı Kapısı ve Attaleia Hadrianus Kapısı dışındaki kapılar mimarilerinin sadeliği ile Ksanthos'da S. M. Priscus'un valiliği Dönemi'nde inşa edilen tak ile benzerdirler.

---

99 Frothingham 1915, 155; MacDonald 1986, 75; Güven 1987, 103 vd.; Kleiner 1989, 195 vd.; Doruk 1997, 262.

100 Kähler 1939, 373.

101 Güven 1987, 103; İdil 1989, 351; Doruk 1997, 262; Midford 2014, 15, 24 vd.

102 Frothingham 1904, 15 vd.

103 İdil 1989, 351.

104 Kleiner, Onurlandırma taklarının Roma Cumhuriyet Dönemi geleneğini sürdürdüğünü ve takların tanrıların "görüntülerini" taşıdığını belirtmektedir. bk.: Kleiner 1989, 196. İdil ise MÖ 2. yy'dan beri bu tür taklarda tanrıların heykellerinin bulunduğunu belirtmektedir. bk.: İdil 1989, 351 vdd. Ayrıca bk.: Curtis 1908, 32, dn. 2; Aran 1971, 90, dn. 199 vd.; Kähler 1939, 474; Özdizbay 2012, 29, dn. 234. Perge'de Demetrios Apollonios Takı ve Septimus Severus Dönemi'nde Thermal Hamam yakınındaki propylon üzerindeki kabartmalar ve yazıtlar bu tak ve kapıların yerel tanrılara ithaf edildiğine işaret etmektedir. bk.: Scherrer 2006, 77; Özdizbay 2012, 26.

105 Curtis 1908, 33 vd.; Aran 1971, 89 vd., dn. 197; Özgen 2009, 10.

106 Şahin 1978, 73 vdd., Lev. 5,1; İdil 1989, 357 vd., Res. 19.

107 Şahin 1978, 80 vdd., Lev. 1.

108 von Lanckoronski 2005, 20 vdd., Res. 8-12; Okatan 2004.

109 Mylasa Baltalı Kapı da da kent kapısı olmasının yanında üzerinde yer alan alçak kabartma ile dinsel işlevini korumuştur. bk.: Rumscheid 1995, 89, Res. 12.

110 Robinson 1926, 5 vd., 51 vdd., Res. 1. 31.

111 Türkmen 2007, 49 vd., Lev. 30, Res. 1-2.

112 Traversari 2000, 219, Res. 2.

113 Özdizbay 2012, 52, Res. 44-45.

Başkent Roma'da oldukça yaygın bir şekilde karşımıza çıkan tek kemerli takların[114], Anadolu'da da oldukça yaygın olduğu görülmektedir[115]. Ksanthos'ta yer alan bu tak da tipolojik olarak tek kemerli taklar sınıfına girmektedir. Anadolu'da Roma İmparatorluk Dönemi taklarının masif görüntü yapısının yumuşatıldığı, boşaltılarak ön cephenin vurgulandığı ve Roma'daki örneklerine oranla daha sade bir görünüme sahip oldukları belirtilmektedir[116]. S. M. Priscus'un valiliği döneminde inşa edilen tak, masif kütle görünüşü ile Roma'da yer alan takların geleneğini sürdürmektedir. Ancak hem Dor düzeninde inşa edilmesi hem de sade görünüşü ile Roma'da yer alan taklardan ayrılmaktadır.

Ksanthos'taki bu takta Dor düzeninin kullanılmış olması bu tür takların kronolojik ya da tipolojik bir sınıflandırmaya yerleştirmede herhangi bir ipucu sağlamamaktadır. Anadolu'da Hellenistik Dönem'den itibaren Dor Düzeni daha yaygın bir şekilde kullanılmaktadır[117]. Anadolu'da Dor düzeninin kullanıldığı diğer taklar arasında Laodikeia Ephesos Kapısı[118], Patara Mettius Modestus Takı[119] ve Perge Demetrios Apollonios Takı[120] sayılabilir.

Bununla birlikte mimari açıdan takların kronolojik olarak herhangi bir gelişime sahip olmadığı tespit edilmiştir[121]. Kapının tek kemerli yapılması önünde yer alan açıklıkla alakalı olmalıdır. Ayrıca burada yer alan takın ön kısmında yer alan kapının kullanımı Roma İmparatorluk Dönemi'nde de devam etmiş olmalıdır.

Sonuçta bir geçiş öğesi olarak tanımlayabileceğimiz taklar, simgesel de olsa kent içinde veya kente girişte trafiği yönlendiren bir mekansal organizasyon işlevine sahiptir. MacDonald'ın da belirttiği gibi bu tür yapıların sur duvarlarına yakın bir konumda inşa edilmesi kent kapılarının etkisini arttırmaktadır[122]. Ayrıca Pax Romana'nın getirmiş olduğu barış ortamıyla birlikte gösterişli kent kapılarının inşa edildiği belirtilmektedir[123]. Bu tek kemerli tak imparatora ithaf edilmesi yanında üzerinde yer alan tanrısal tasvirlerle Hellenistik Dönem'de olduğu gibi Roma Dönemi'nde de bölge ve kentin en önemli tanrılarına kent koruyucusu olarak atfedilmiştir.

Arkaik Dönem'den Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar çeşitli evreler geçiren güney kapının kullanımı Bizans Dönemi'nde de devam etmiştir. Ksanthos Antik Kenti, Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde ekonomik refahını korumuş, kente villalar ve kiliseler inşa edilmiştir[124]. Ancak MS 6. yy.'da meydana gelen depremler ile MS 7. yy.'daki Sasani ve Arap akınları nedeniyle kent eski gücünü kaybetmiştir[125]. Sasani ve Arap akınları nedeniyle kent güvenliğini sağlamak için bir takım önlemler alınma yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda sur duvarları güçlendirilmiş[126] ve

---

114 bk.: Küpper-Böhm 1996.

115 Aran MÖ 2. yy.'dan beri tek kemerli takların sürekli kullanıldığını ve Anadolu'da yer alan takların yarısının tek kemerli yapıldığının altını çizmektedir. bk.: Aran 1971, 91.

116 Aran 1971, 97, 130; İdil 1989, 359.

117 Coulton 1976, 101 vd.; Coulton – Milner – Reyes 1988, 144; Waelkens 1989, 79, dn. 29.

118 Özgen 2009, 26 vd., Lev. 19.

119 Aktaş 2016, 79 vdd., Res. 62-64.

120 Tak üzerinde iki farklı mimari düzen kullanılmıştır. Kemer hizasına kadar olan bölümde Dor düzeni kullanılmıştır. bk.: İnan 1989, 237 vdd.; Özdizbay 2012, 27 vdd., Res. 16-17.

121 Curtis 1908, 31; MacDonald 1986, 86; Kleiner 1989, 196; Roehmer 1997, 232.

122 MacDonald 1986, 84.

123 Özdizbay 2012, 54, dn. 412.

124 des Courtils – Cavalier 2001, 164 vd.; des Courtils 2003, 37; Dönmez 2014, 31.

125 des Courtils – Cavalier 2001, 169.

126 des Courtils – Cavalier 2001, 169, Res. 6-29.

Roma İmparatorluk Dönemi'nde kullanılan güney kapının önüne daha dar ve güvenli bir kapı inşa etme gerekliliği duyulmuştur. Nitekim devşirme bloklar kullanılarak, tak önüne önceki evrelerden daha dar bir kapı inşa edilmiştir. Kapı kanatlarının oturtulması için de tak içinden geçen kaplama yol blokları üzerine mil yuvaları açılmıştır. Ayrıca takın doğu ayağı arkasında yer alan ve çok az bir bölümü izlenen tuğla ve moloz örgü duvar da bunu kanıtlar niteliktedir. Bizans Dönemi'nde güney kapı açıklığı daraltılsa da bu açıklık kente girişi sağlayan ana kapı işlevinde kullanılmaya devam etmiştir. Kente güneybatı yamaçtan girişi sağlayan bu geçeneğin Arkaik Dönem'den, Bizans Dönemi içlerine kadar kente giriş niteliğindeki ana "Kapı" işlevini koruduğu anlaşılmaktadır.

Kısaltmalar ve Kaynakça

Akarca 1998 — A. Akarca, Şehir ve Savunması[3] (1998).

Aktaş 2016 — Ş. Aktaş, "Der Ehrenbogen für den Statthalter Mettius-Modestus", bk.: H. İşkan – C. Schuler – Ş. Aktaş – D. Reitzenstein – A. Schmölder-Veit – M. Koçak (ed.), Patara Lykiens Tor zur Römischen Welt (2016) 79-82.

Aran 1971 — B. Aran, Anadolu'da Roma Devri Mimarisi (1971).

Bean 1998 — G. E. Bean, Eskiçağda Lykia Bölgesi[2] (1998).

Benndorf – Niemann 1884 — O. Benndorf – G. Niemann, Reisen in Lykien und Karien I (1884).

Büyüközer 2015 — A. Büyüközer, "Lagina Hekate Kutsal Alanı Güney Propylonu", Cedrus III, 2015, 67-87.

Cavalier 2005 — L. Cavalier, Architecture Romaine D'asie Mineure les Monuments de Xanthos et Leur Ornamentation (2005).

Cavalier 2006 — L. Cavalier, "Observations sur L'architecture de Xanthos à l'époque Archaïque", REA 108, 2006, 327-354.

Coulton – Milner – Reyes 1988 — J. J. Coulton – N. P. Milner – A. T. Reyes, "Balboura Survey. Onesimos and Meleager", AnatSt 38, 1988, 121-145.

Coulton 1964 — J. J. Coulton, "The Stoa by the Harbour at Perachora", BSA 59, 1964, 101-131.

Coulton 1968 — J. J. Coulton, "The Stoa at the Amphiaraion, Oropos", BSA 63, 1968, 147-183.

Coulton 1976 — J. J. Coulton, The Architectural Development of the Greek Stoa (1976).

Curtis 1908 — C. D. Curtis, "Roman Monumental Arches", Supplementary Papers American School of Classical Studies in Rome Vol. 2, 1908, 26-83.

de Bernardi Ferrero 1970 — D. de Bernardi Ferrero, Teatri Classici in Asia Minore III (1970).

de Bernardi Ferrero 1990 — D. de Bernardi Ferrero, Teatri Classici in Asia Minore IV - Batı Anadolu'nun Eskiçağ Tiyatroları, E. Özbayoğlu (çev.) (1990).

Demargne – Metzger 1966 — P. Demargne – H. Metzger, Guide de Xanthos. Xanthos Klavuzu, S. İnal (çev.) (1966).

Demargne 1955 — P. Demargne, "Les fouilles de Xanthos en Lycie (campagne 1954)", CRAI 99-1, 1955, 104-110.

Demargne 1957a — P. Demargne, "Fouilles de Xanthos Rapport sur les Resultats de la Campagne de 1954", TAD 7.1, 1957, 9-10.

Demargne 1957b — P. Demargne, "Fouilles de Xanthos Rapport sur les Resultats de la Campagne de L'Année 1956", TAD 7.1, 1957, 5-8.

des Courtils – Cavalier – Lemaitre 2015 — J. des Courtils – L. Cavalier – S. Lemaitre, "Le Rempart de Xanthos: Recherches 1993-2010", bk.: B. Beck-Brandt, v.d. (ed.), Turm und Tor. Siedlungsstrukturen in Lykien und benachbarten Kulturlandschaften, ForschLim 7 (2015) 103-178.

des Courtils – Cavalier 2001 — J. des Courtils – L. Cavalier, "The city of Xanthos from Archaic to Byzantine Times", bk.: D. Parrish (ed.), Urbanism in Western Asia Minor. New Studies on Aphrodisias, Ephesos, Hierapolis, Pergamon, Perge and Xanthos, JRA Suppl. 45 (2001) 148-171.

des Courtils 1994 J. des Courtils, "Nouvelles donneés sur le rempart de Xanthos", REA 96, 1994, 285-298.

des Courtils 1995 J. des Courtils, "Un Nouveau Bas-Relief Archaïque de Xanthos", RA 1995, 337-364.

des Courtils 1998 J. des Courtils, "L'appareil polygonal "lesbien" et l'architecture éolique", Revue des Études Anciennes 100, 1998, 125-137.

des Courtils 2003 J. des Courtils, Ksanthos ve Letoon Rehberi (2003).

des Courtils 2005a J. des Courtils, "Ksanthos - Letoon Kazı ve Araştırmaları 2004", Anmed 3, 2005, 41-45.

des Courtils 2005b J. des Courtils, "Xanthos rapport sur la campagne de 2004", Anatolia Antiqua 13, 2005, 449-466.

des Courtils 2006 J. des Courtils, "La campagne 2005 à Xanthos", Anatolia Antiqua 14, 2006, 275-291.

des Courtils 2012 J. des Courtils, "Xanthos: état des questions", bk.: M. Seyer (ed.), 40. Jahre Grabung Limyra, ForschLim 6 (2012) 153-160.

Diler 1995 A. Diler, "Account of the Sanctuary Exposed at Caunus City", AMS 16, 1995, 9-22.

Doruk 1997 S. Doruk, "Ariassos Tak'ı", bk.: C. Bayburtluoğlu (ed.), Akurgal'a Armağan, Anadolu/Anatolia 23 (1997) 249-270.

Dönmez 2014 A. Dönmez, Ksanthos Antik Kenti Batı Agorası (Akdeniz Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2014).

Dönmez 2017 A. Dönmez, "Ksanthos Batı Agorası I. Roma İmparatorluk Dönemi (İ.S. 1-4. yy)", bk.: T. Kahya (ed.), Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması II 04-07 Kasım 2015 / International Young Scholars Conference II: Mediterranean Anatolia, 04-07 November 2015 (Baskıda).

Erdoğan – Yeşilyurt 2015 H. M. Erdoğan – E. Yeşilyurt, "Güneydoğu Sektör", bk.: Ksanthos Kazıları 2014 Yılı Çalışmaları. Excavations at Xanthos in 2014", Anmed 13, 2015, 55-61.

Erdoğan – Yeşilyurt 2016 H. M. Erdoğan – E. Yeşilyurt, "Güneydoğu Sektör", bk.: Ksanthos Kazıları 2014 Yılı Çalışmaları. Excavations at Xanthos in 2015", Anmed 14, 2016, 65-70.

Fellows 1841 Ch. Fellows, An account of discoveries in Lycia, being a journal kept during a second excursion in Asia Minor (1841).

Fellows 1843 Ch. Fellows, Account of the Ionic Throphy Monument at Xanthos (1843).

Fellows 1852 Ch. Fellows, Travels and Research in Asia Minor: More Particularly in the Province of Lycia (1852).

Frederiksen 2011 R. Frederiksen, Greek City Walls of the Archaic Period, 900-480 BC (2011).

Frothingham 1904 A. L. Jr. Frothingham, "A Revised List of Roman Memorial and Triumphal Arches", AJA 8.1, 1904, 1-34.

Frothingham 1915 A. L. Frothingham, "The Roman Territorial Arch", AJA 19, 1915, 160-164.

Gider-Büyüközer 2013 Z. Gider-Büyüközer, Karia Bölgesi Dor Mimarisi (Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi 2013).

Ginouvés 1998 R. Ginouvès, Dictionnaire méthodique de l'architecture grecque et romaine III (1998).

Güven 1987 S. Güven, "Anadolu'da Roma Takları", AST 4, 1987, 103-107.

Hülden 2013 O. Hülden, "Zum Verhältnis von Siedlung und Nekropolen im vorhellenistischen Lykien", bk.: O. Henry (ed.), Le mort Dans la Ville. Pratiques, contextes et impacts des inhumations intra-muros en Anatolie, du début de l'Age du Bronze a l'époque romaine, 14-15 Novembre 2011 (2013) 183-206.

Işık 2016a — F. Işık, "Beylikler Dönemi'nin Likya Egemeni: Ksanthos / The City Runing Lycia in the Dynastic Period: Xanthos", bk.: H. İşkan – E. Dündar (ed.), Lukka'dan Likya'ya Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi (2016) 166-185.

Işık 2016b — F. Işık, "Likya Uygarlığı'nın Anadolu-İon Özü Üzerine -Beylikler Dönemi Ksanthos'u Özelinde-", bk.: H. İşkan – E. Dündar (ed.), Lukka'dan Likya'ya Sarpedon ve Aziz Nikolaos'un Ülkesi (2016) 436-459.

İdil 1989 — V. İdil, "Anadolu'da Roma İmparatorluk Dönemi Zafer Takları", bk.: N. Başgelen – M. Lugal (ed.), Festschrift für Jale İnan / Jale İnan Armağanı (1989) 351-362.

İnan 1989 — J. İnan, "Der Demetrios- und Apolloniosbogen in Perge", IstMitt 39, 1989, 237-244.

Kähler 1939 — H. Kähler, "Triumphbogen", bk.: G. Wissowa (ed.), Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft (1939) 373-493.

Kjeldsen – Zahle 1976 — K. Kjeldsen – J. Zahle, "A Dynastic Tomb in Central Lycia. New Evidence for the Study of Lycian Architecture and History in the Classical Period", AArch 47, 1976, 29-46.

Kleiner 1989 — F. S. Kleiner, "Roman Triumphal and Honorary arches", JRA 2, 1989, 195-206.

Knoblauch 1993 — P. Knoblauch, "Betrachtungen zu den Theatern von Limyra und Arykanda", bk.: J. Borchhardt – G. Dobesch (ed.), Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions Band II, Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris Nr. 18, 6-12 Mai 1990 (1993) 137-148.

Küpper-Böhm 1996 — A. Küpper-Böhm, Die Römischen Bogenmonumente der Gallia Narbonensis in ihrem Urbanen Kontext. KSARP 3 (1996).

MacDonald 1986 — W. MacDonald, The Architecture of the Roman Empire II (1986).

Marksteiner 1993 — T. Marksteiner, "Klasisches Polygonalmauwerk in Lykischen Befestigungen", bk.: J. des Courtils – J. E. Moretti (ed.), Les Grands Ateliers d'architecture dans le monde égéen du VIe siècle av. J.-C. (1993) 35-46.

Martini 1984 — W. Martini, Das Gymnasion von Samos. Samos XVI (1984).

Metzger 1963 — H. Metzger, L'Acropole Lyciene. Fdx II (1963).

Midford 2014 — S. Midford, "Roman Imperial Triumphal Arches", Iris 27, 2014, 11-26.

Mitchell – Waelkens 1987 — S. Mitchell – M. Waelkens, "Sagalassus and Cremna 1986", AnatSt 37, 1987, 37-47.

Mitchell 1995 — S. Mitchell, Cremna in Pisidia (1995).

Müller-Wiener 1988 — W. Müller-Wiener, Griechisches Bauwesen in der Antike (1988).

Naumann 1998 — R. Naumann, Eski Anadolu Mimarlığı[4] (1998).

Okatan 2004 — F. Okatan, Attaleia Kent Kapıları (Akdeniz Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2004).

Oktan 2011 — M. Oktan, Roma'nın Anadolu'daki Yapı Politikası (Akdeniz Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi 2011).

Öğün – Işık 2001 — B. Öğün – C. Işık, Kaunos Kbid (2001).

Özdizbay 2012 — A. Özdizbay, Perge'nin M.Ö. 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi. Adalya Ek Yayın Dizisi 10 (2012).

Özgen 2009 — H. M. Özgen, Anadolu'da Roma Dönemi ve Tak Biçimli Kent Kapıları (İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi 2009).

Robinson 1926 — D. M. Robinson, "Roman Sculptures from Colonia Caesarea (Pisidian Antioch)", The Art Bulletin Vol. 9/1, 5-69.

Roehmer 1997 M. Roehmer, Der Bogen als Staatsmonument. Zur politischen Bedeutung der römischen Ehrenbögen des 1. Jhs. n.Chr. (1997).

Rumscheid 1994 F. Rumscheid, Unterschungen zur kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus (1994).

Rumscheid 1995 F. Rumscheid, "Milas 1994", AST 13/1, 1995, 85-98.

Saner – Sağ 2012 T. Saner – K. Sağ, "The Aeolian-Style Polygonal Masonry in Larisa [Buruncuk] and its Regional Context", bk.: R. Carvais – A. Guillerme – V. Negre – J. Sakarovitch (ed.), Nuts & Bolts of Construction History Culture, Technology and Society Vol. 2 (2012) 427-434.

Scherrer 2006 P. Scherrer, "Hellenistische und römische Stadttore in Kleinasien unter besonderer Berücksichtigung von Ephesos", bk.: T. G. Schattner – F. V. Fernández (ed.), Stadttore. Bautyp und Kunstform – Puertas de ciudades. Tipo arquitectónico y forma artística, IA 8, Akten der Tagung in Toledo vom 25. bis 27. September 2003 (2006) 63-78.

Scranton 1941 R. L. Scranton, Greek Walls (1941).

Smith 1900 A. H. Smith, A Catalogue of Sculpture in the Department of Greek and Roman Antiquities, British Museum Vol. 2 (1900).

Spencer 1995 N. Spencer, Time, Tradition and Society in Greek Archaeology: Bridging the 'Great Divide' (1995).

Şahin 1978 S. Şahin, Bithynische Studien – Bithynia İncelemeleri, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien Bd. 7 (1978).

Traversari 2000 G. Traversari, "Survey at Laodikeia ad Lycum", AST 18.2, 2000, 219-224.

Türkmen 2007 M. Türkmen, Pamphylia ve Kilikia 'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemeleri (İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi 2007).

Varkıvanç – Temeltaşı 2014 B. Varkıvanç – T. Temeltaşı, "Güneydoğu Sektör", bk.: "Ksanthos 2013 Yılı Çalışmaları. Excavations at Xanthos in 2013", Anmed 12, 2014, 62-72.

von Lanckoronski 2005 K. G. von Lanckoronski, Pamphylia ve Pisida Kentleri, S. Bulgurlu-Gün (çev.) (2005).

Waelkens 1989 M. Waelkens, "Hellenistic and Roman Influence in the Imperial Architecture of Asia Minor", bk.: S. Walker – A. Cameron (ed.), The Greek Renaissance in the Roman Empire: Papers from the 10th British Museum Classical Colloqium Bulletin Suppl. 55 (1989) 77-88.

Antik Kaynaklar

Arist. Nic. Eth Aristotle, Nicomachean Ethics, bk.: H. Rackham, (ed.), Perseus Digital Library. Erişim Tarihi: 25/11/2016 http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0054%3Abekker%20page%3D1138a%3Abekker%20line%3D1).

Vitruvius Mimarlık Üzerine On Kitap, S. Güven (çev.) (1990).

Abstract

Xanthos South City Gate and Its Phases

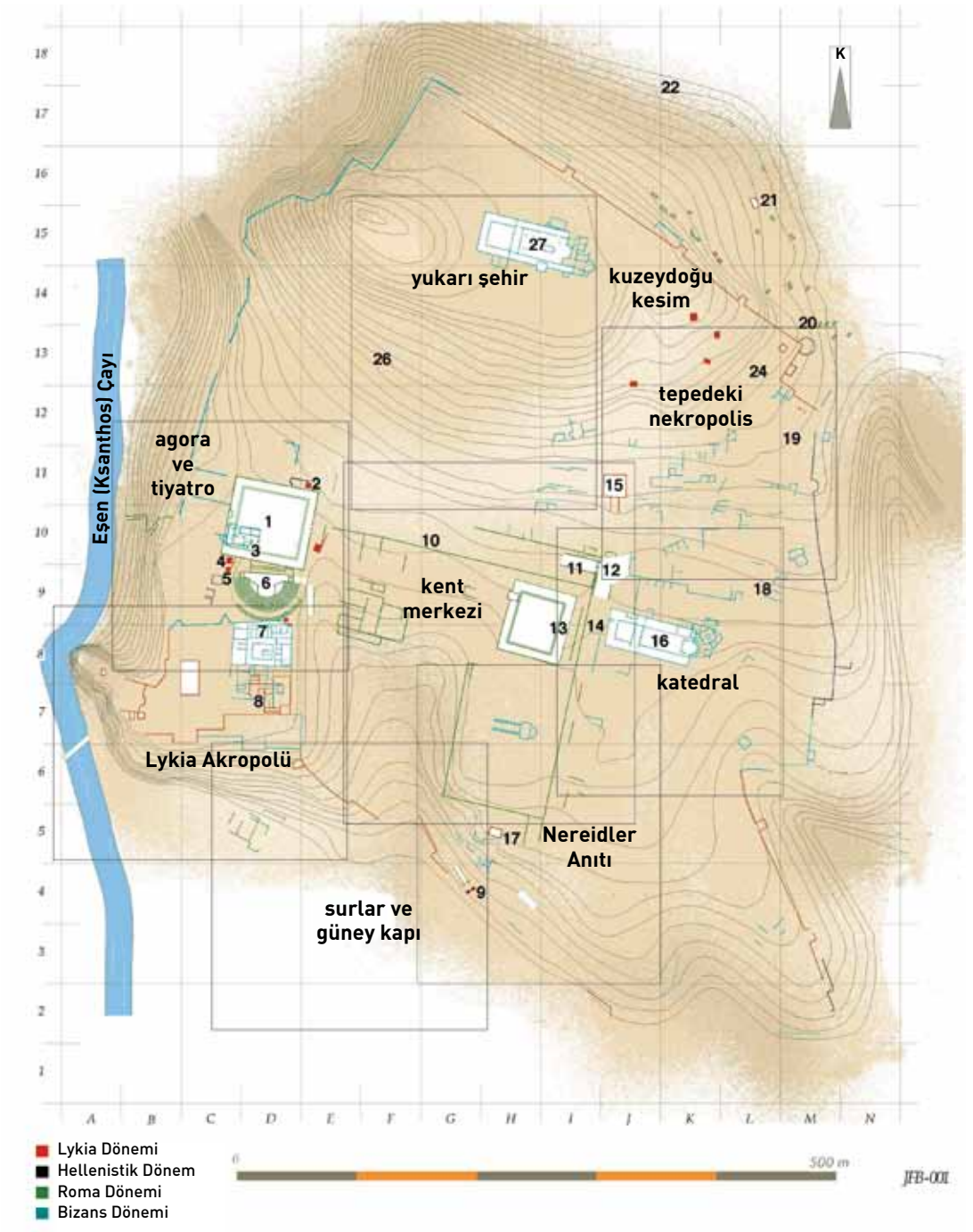
Three gates providing access to the city from the east, west, and south have been identified on the oft-restored walls of Xanthos. This ancient city has been inhabited uninterruptedly from the Archaic period until the Middle Ages. This article focuses on the detailed study of the entrance designated as the "South Gate" that provided access to the city from the direction of the Xanthos Plain in the south. An exhaustive study of this gate had not been conducted to date.

Providing access to the city via a stone-paved road that has just been unearthed outside the city, the gate had not been fully excavated due to the modern asphalt road laid immediately next to it. Due to available data and the structure of the land, it appears that the entry had a single corridor that underwent certain structural changes after its initial construction. Three different phases mark the history of this gate.

The first phase of the gate must have been designed along with the city walls. As part of the defense system, the sheltered passageway has been designed as a deep corridor between the two towers. Featuring the Lesbian-style polygonal masonry used in some buildings dated to the city's Late Archaic-Early Classical period, the towers offer approximate information on the dating of the gate's first phase. During the Hellenistic period the gate was used in its current state with only inscriptions being added.

The structural elements from the gate's first phase were preserved during the second building stage in the 1st century A.D. According to an inscription, a single-bay arched gate known as the Gate of Vespasian was added to the north part of this span during the Pax Romana. Largely intact today and serving as one of the key symbols of the city, the upper part of the structure displays a Doric frieze. Three of the metopes feature busts of Artemis and Apollo with Leto at the center, alongside the leading gods of Lycia.

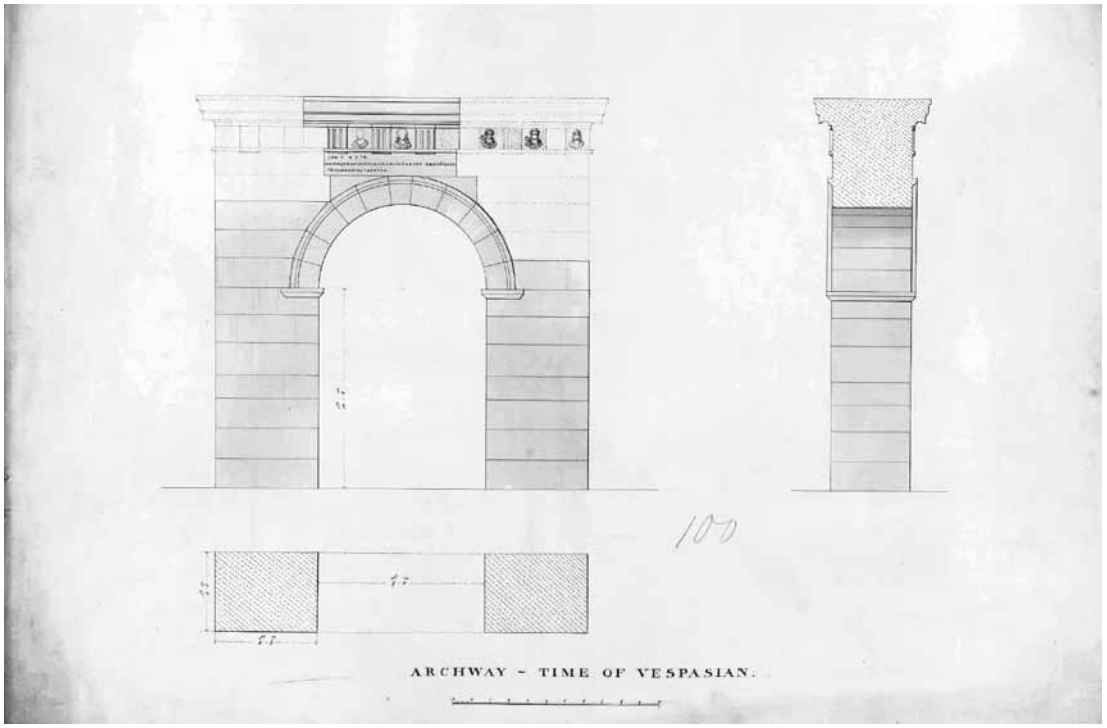
The final phase of the monument's use took place in the Early Christian Period during which the entire region faced serious threats. During this period the architectural elements of the first two phases were preserved. However, to the south-facing façade of the arched gate constructed in the second phase was added a broad bay comprised of large blocks that could be safely shut.

Res. 1 Ksanthos Kent Planı (des Courtils 2003, 8)

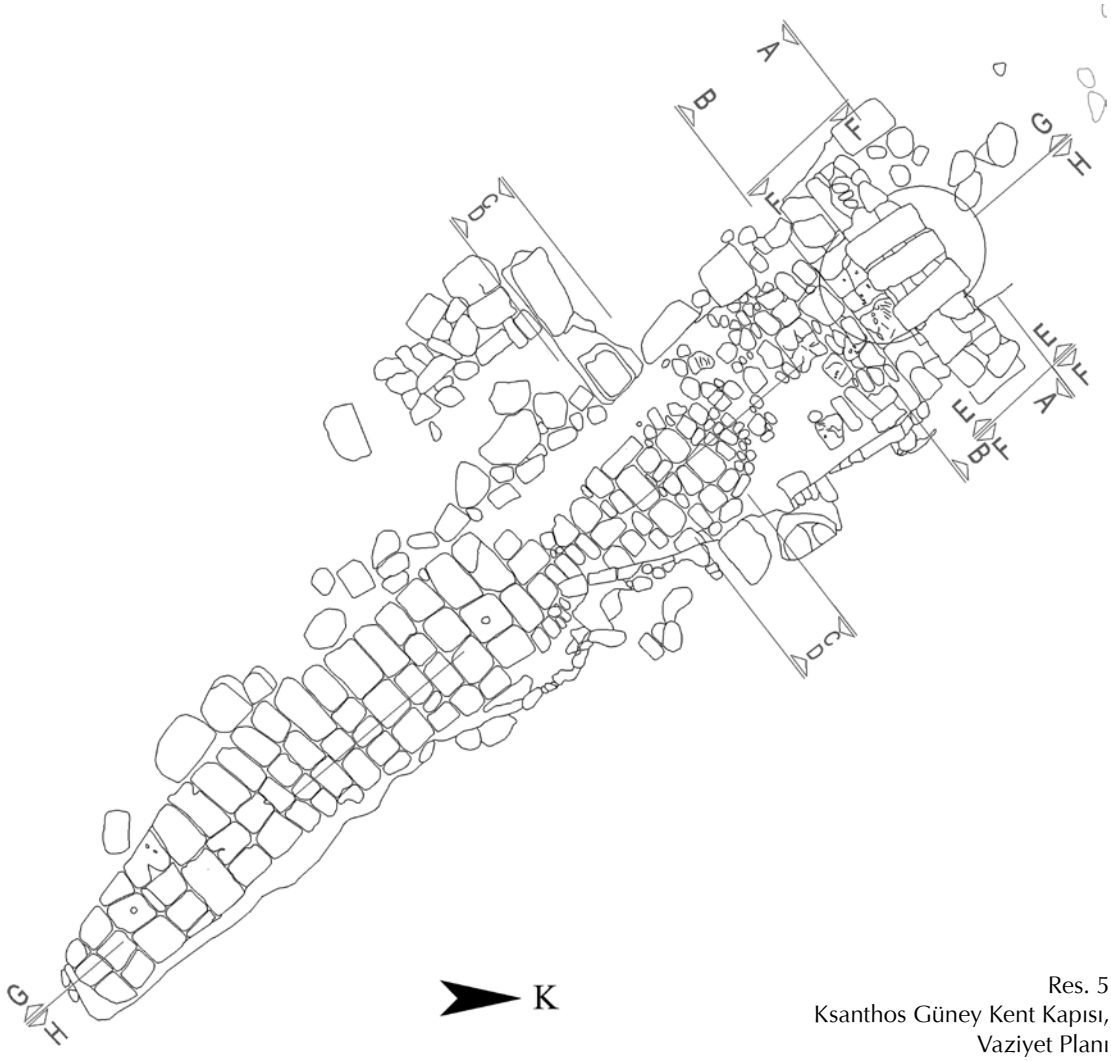
Res. 2 Ksanthos Güney Kent Kapısı, Güneyden Genel Görünüm, Ksanthos Kazı Arşivi

Res. 3 British Museum Koleksiyonu (no. 2012,5034.37 - Çiz. M. R. Hawkins 1843-1844)

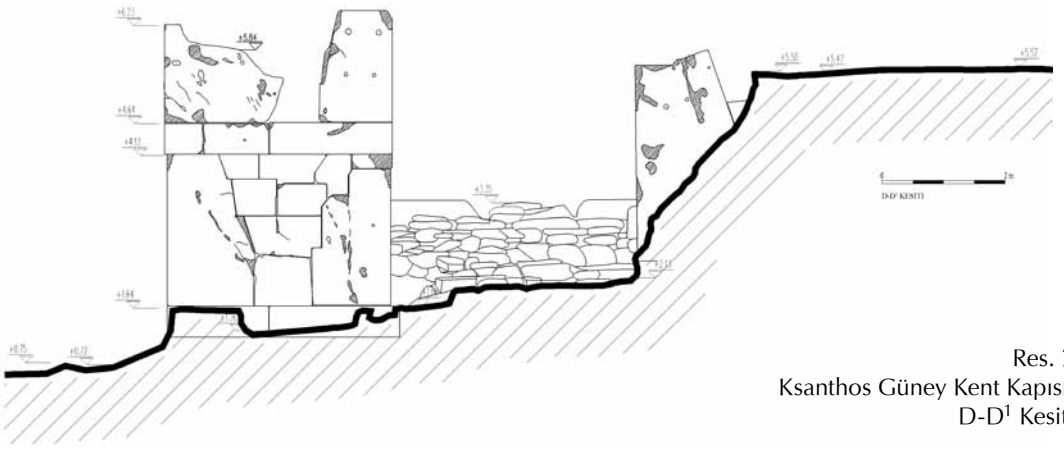
Res. 4 Ksanthos Güney Kent Kapısı, Taş Döşeli Yol, Ksanthos Kazı Arşivi

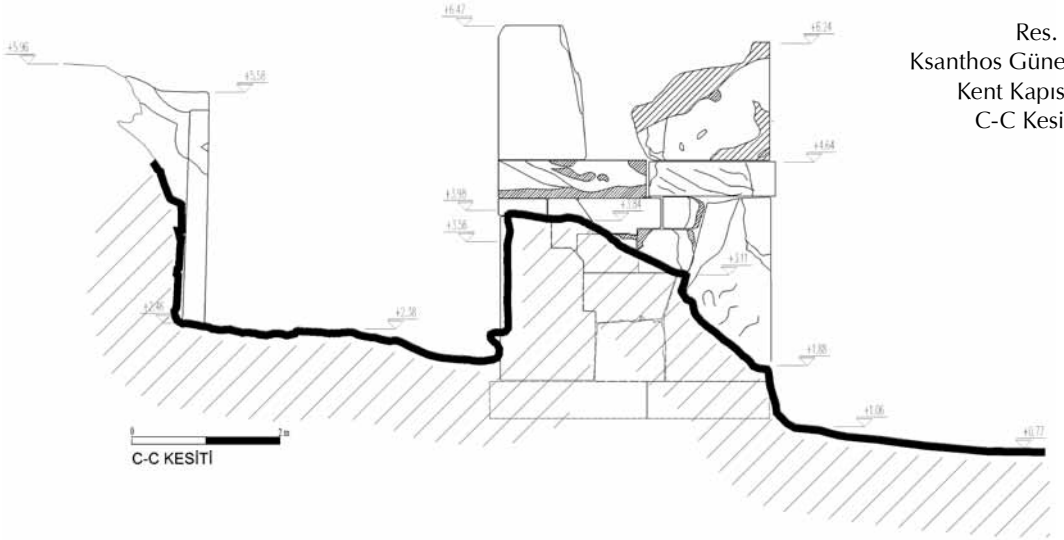
Res. 5
Ksanthos Güney Kent Kapısı,
Vaziyet Planı

Res. 6
Ksanthos Güney Kent Kapısı, Güneyden Kuleler Görünüş, Ksanthos Kazı Arşivi

Res. 7
Ksanthos Güney Kent Kapısı, D-D[1] Kesiti

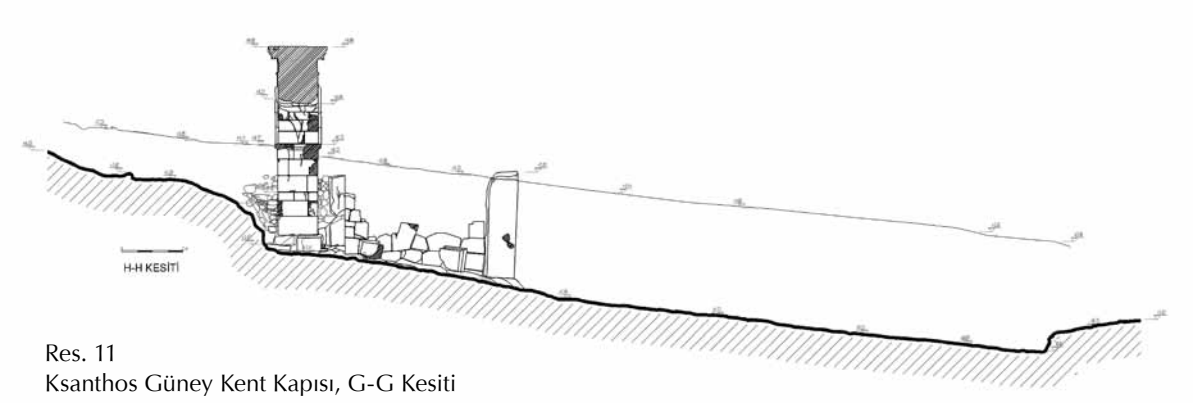
Res. 8
Ksanthos Güney Kent Kapısı, C-C Kesiti

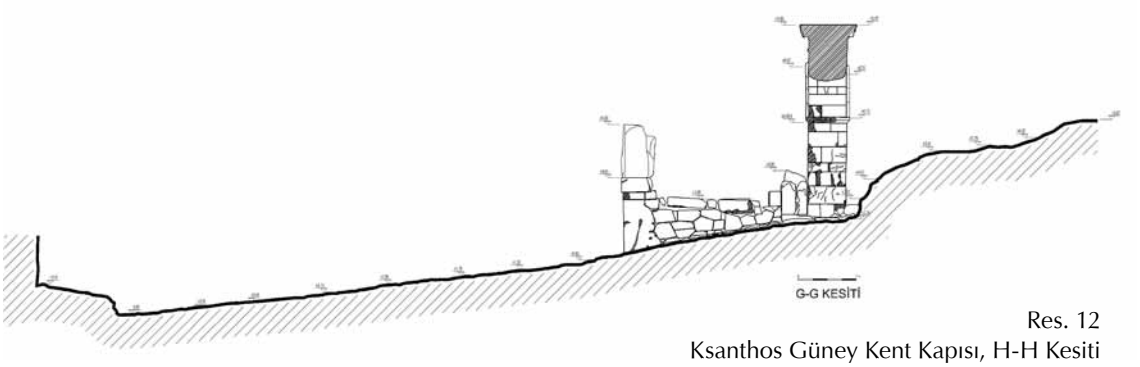
Res. 9 Batı Kule, Açıklık İçine Bakan Polygonal Duvar Örgüsü, Ksanthos Kazı Arşivi

Res. 10 Doğu Kule, Açıklık İçine Bakan Polygonal Duvar Örgüsü, Ksanthos Kazı Arşivi

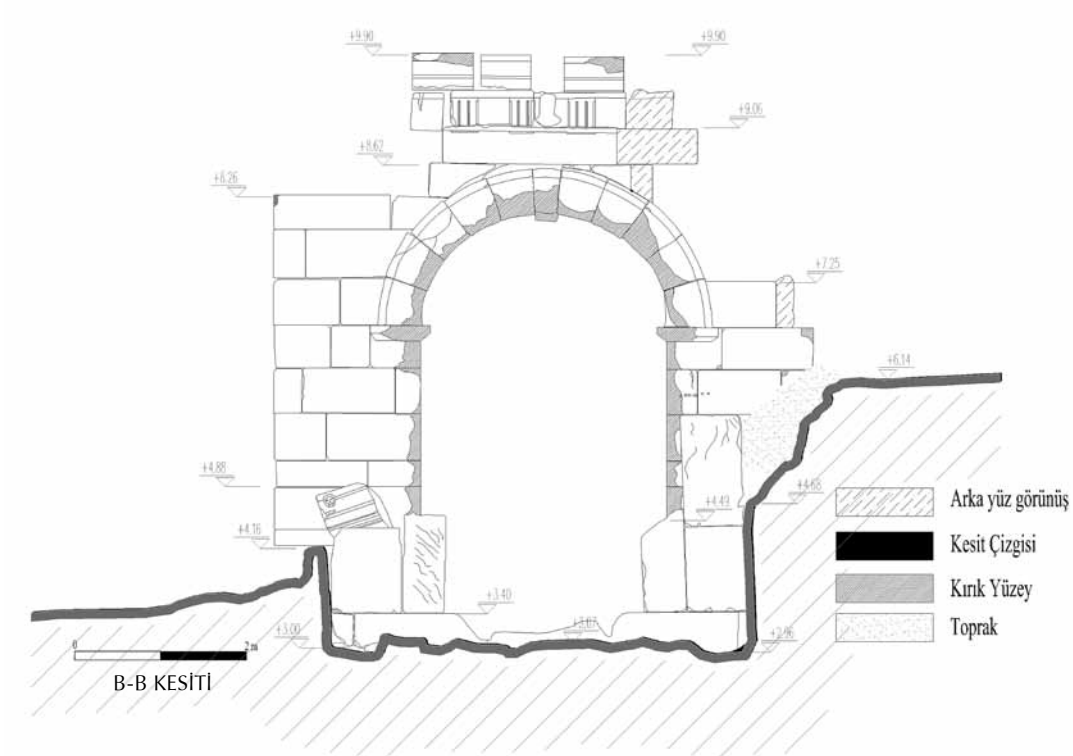
Res. 11
Ksanthos Güney Kent Kapısı, G-G Kesiti

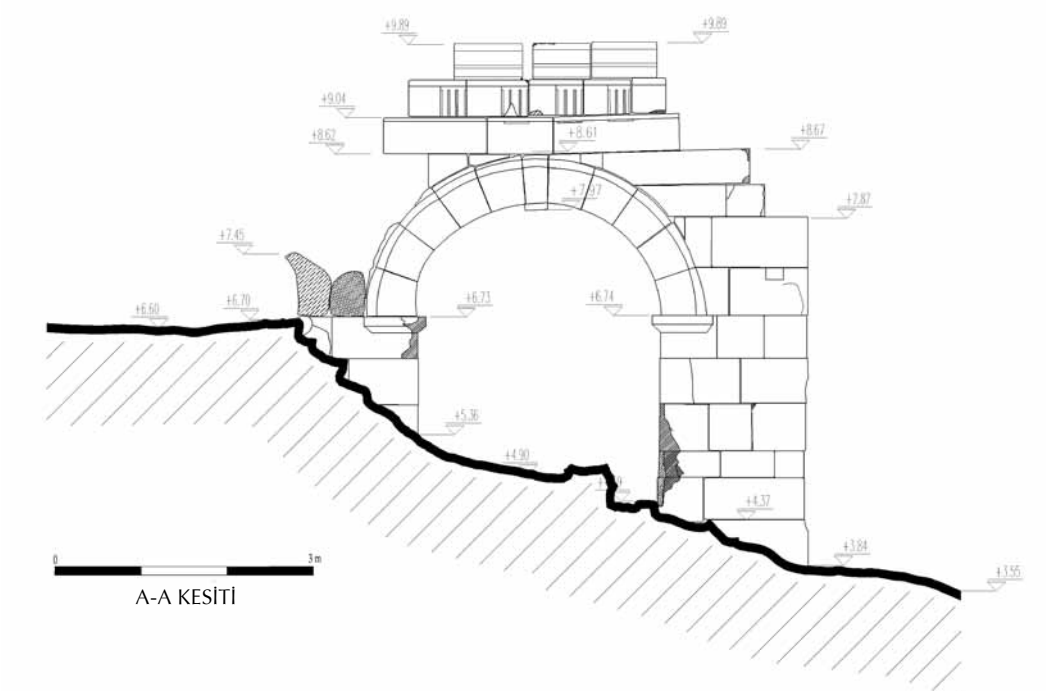
Res. 12
Ksanthos Güney Kent Kapısı, H-H Kesiti

Res. 13
Vespasianus Takı,
Güney Cephe,
Ksanthos Kazı Arşivi

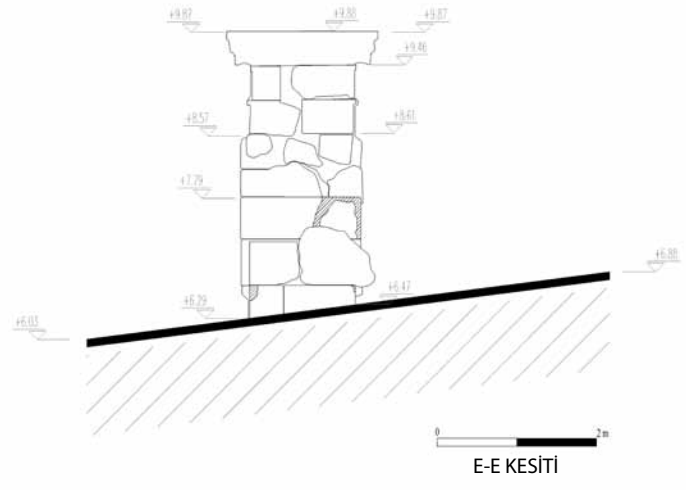
Res. 14 Ksanthos Güney Kent Kapısı, B-B Kesiti

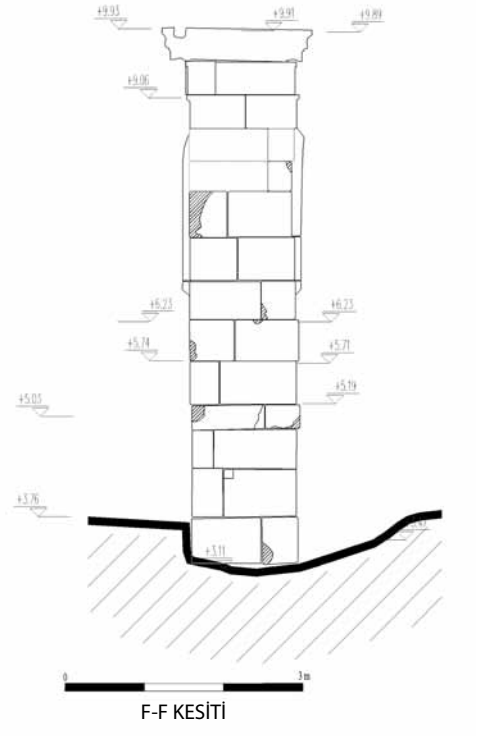
Res. 15 Ksanthos Güney Kent Kapısı, A-A Kesiti

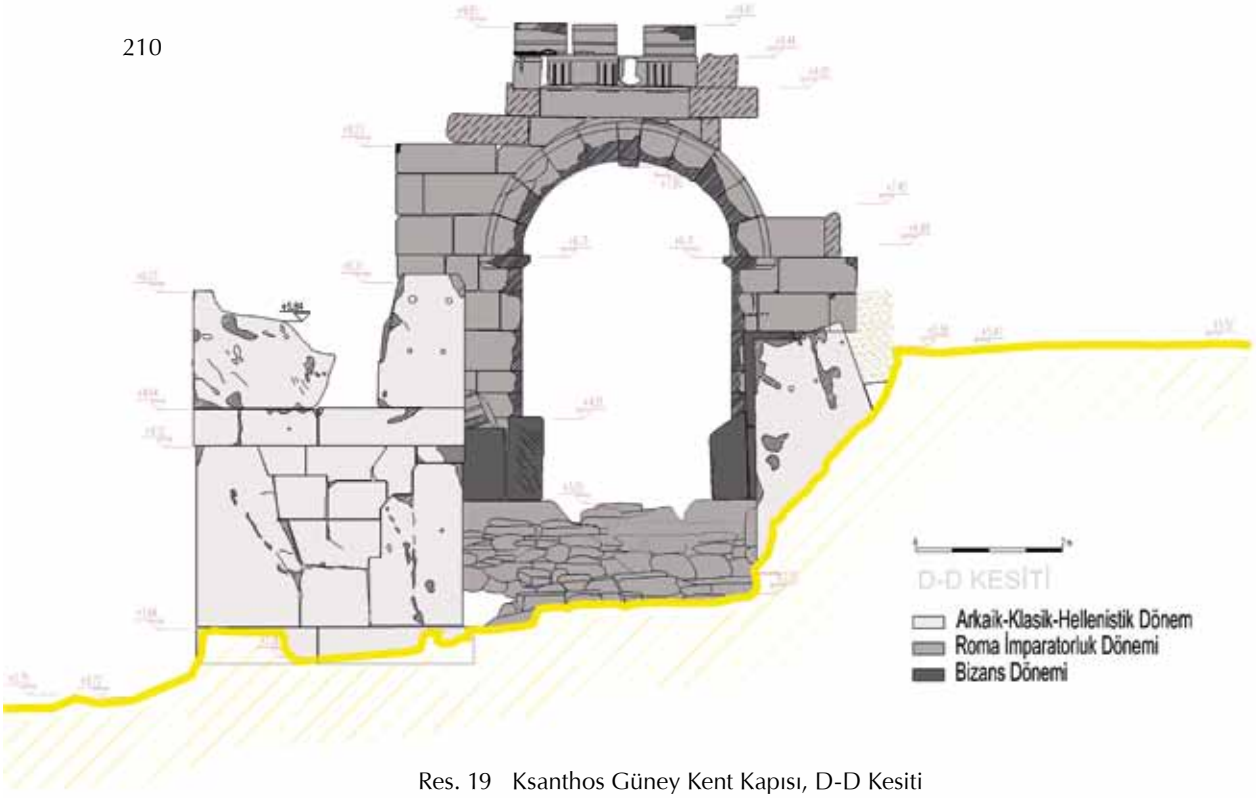
Res. 16
Vespasianus Takı,
Kuzey Cephe,
Ksanthos Kazı Arşivi

Res. 17 Ksanthos Güney Kent Kapısı,
F-F Kesiti

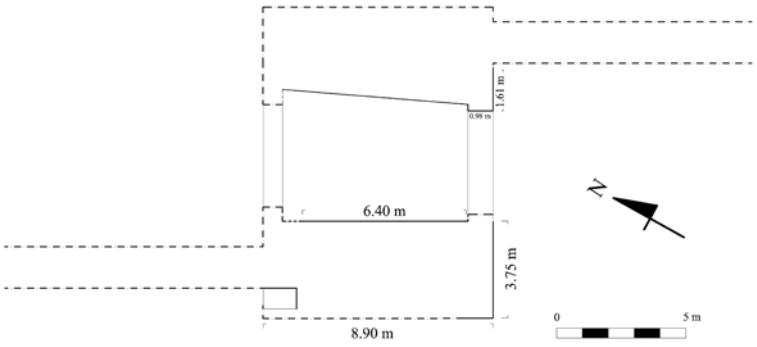
Res. 18 Ksanthos Güney Kent Kapısı,
E-E Kesiti

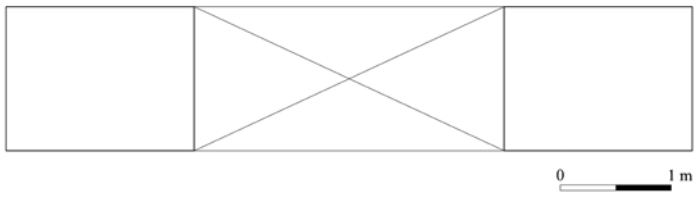
Res. 19 Ksanthos Güney Kent Kapısı, D-D Kesiti

Res. 20
Doğu Kule Köşe Bloğu İçten Görünüş,
Ksanthos Kazı Arşivi

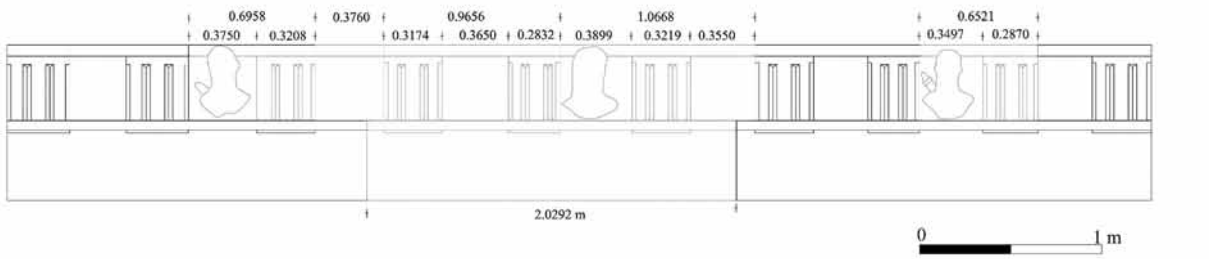
Res. 21 Erken Dönem Kent Kapısı, Plan

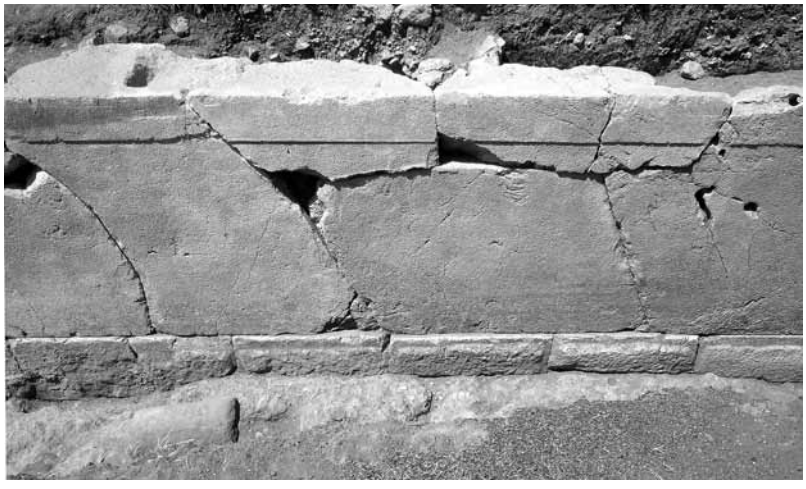
Res. 22 Vespasianus Takı, Plan

Res. 23
Vespasianus Takı,
Doğu Ayak Arkasındaki
Geç Dönem Duvarı,
Ksanthos Kazı Arşivi

Res. 24
Vespasianus Takı,
Friz Rekonstrüksiyon

Res. 25
Ksanthos, Güneydoğu
Sektör, Duvar Kalıntısı,
Ksanthos Kazı Arşivi